

16+

Слова,
якое
злучае
стар. 4

«Астравы»
памяці
і сумлення
стар. 6

Кіно
ў хатніх
умовах
стар. 14

Па кніжных сцяжынах Капыля

Фота Яўгена Пясецкага.

Невялікі горад на Міншчыне прыняў на мінулых выхадных некалькі тысяч гасцей з розных куточкаў Беларусі. Падчас Дня беларускага пісьменства на галоўных вуліцах раённага цэнтра дзейнічалі адукацыйныя і забаўляльныя пляцоўкі, на цэнтральнай плошчы праходзілі святочныя канцэрты з выступленнямі беларускіх калектываў.

Галоўнымі ж на свяце былі аўтары і крытыкі, выдаўцы і журналісты і, вядома, госці, якія блукалі па мностве кніжных сцяжынак у пошуках таго, што найбольш зацікавіць. Спіс праведзеных імпрэз вельмі вялікі, таму было даволі складана выбраць найбольш цікавыя. Але фестываль, які прайшоў пад дэвізам «Слова нас аб'ядноўвае», цалкам апраўдаваў менавіта гэтае выслоўе.

«ЛіМ»-акцэнт

Свята. Прэзідэнт Беларусі Аляксандр Лукашэнка су прывітанні ўдзельнікам і гасцям Дня беларускага пісьменства падкрэсліў: «Праўдзівае, адказнае і сумленнае роднае слова — залог кансалідацыі грамадства, на падмурку якога мы зможам і надалей паспяхова будаваць незалежную, моцную і квітнеючую краіну». У жыцці народа літаратура заўсёды была найважнейшым сродкам пазнання свету і выхавання асобы, адзначаецца ў прывітанні. Кіраўнік дзяржавы падкрэсліў, што дзякуючы слаўным беларускім класікам і новаму пакаленню таленавітай і патрыятычнай моладзі ў краіне зберагаюць гістарычную памяць беларускага народа, сцвярджаюць яго галоўныя каштоўнасці: сумленнасць, справядлівасць, талерантнасць, павагу да чалавека працы і вялікую любоў да роднай зямлі.

Перспектывы. Капыль прыкметна папрыгажэў перад Днём беларускага пісьменства і абласнымі «Дажынкамі», шмат добрага зроблена для людзей, падкрэсліў старшыня Мінскага абласнога выканаўчага камітэта Аляксандр Турчын, адказваючы на пытанні журналістаў падчас свята пісьменства. «Хацелася б, каб усё, што мы зрабілі, стала адпраўным пунктам для развіцця турыстычнага патэнцыялу Капыля», — адзначыў Аляксандр Турчын, назваўшы Капыльшчыну ўнікальным, прасякнутым творчасцю і культурай, месцам. Апошнім часам беларусы сталі нашмат больш падарожнічаць па краіне, і цяпер у свае маршруты яны могуць уключаць, па меркаванні старшыні Мінаблвыканкама, не толькі Нясвіж, Мір, але і Капыль.

Дзяржападтрымка. У Беларусі створана эфектыўная сістэма па падтрымцы таленавітай моладзі. Міністэрства культуры ў сваёй дзейнасці ўдзяляе вялікую ўвагу стварэнню ўмоў для яе творчага росту, падкрэсліла падчас прэс-канферэнцыі на гэтую тэму ў прэс-цэнтры БелТА прадстаўніца Міністэрства культуры Людміла Манакова. Створана шматступеньчатая сістэма па суправаджэнні адораных маладых людзей, рэалізоўваюцца меры, нацэленыя на стварэнне спрыяльных умоў для ранняга выяўлення юных талентаў, іх творчай рэалізацыі. Напрыклад, у 2020—2021 гадах адбыліся рэспубліканскія конкурсы выканаўцаў фартэп'яаннай музыкі, вакалістаў імя С. Манюшкі, выканаўцаў на цымбалах, на народных інструментах імя І. Жыновіча. У Беларусі дзейнічае спецыяльны фонд Прэзідэнта па падтрымцы таленавітай моладзі. За больш як 25 гадоў работы заахвочвання ўдасцелены 4322 прадстаўнікі моладзі і 338 калектываў.

Ініцыятыва. Рэспубліканскі патрыятычны праект «Ведаю Беларусь», прымеркаваны да Года народнага адзінства, стартаваў гэтымі днямі па ініцыятыве Беларускага рэспубліканскага саюза моладзі ў Гомелі. Праект накіраваны на падтрымку сістэмы комплекснага грамадзянска-патрыятычнага выхавання маладых людзей розных узроставак катэгорый. Ён уключае серыю аднайменных анлайн-квізаў. Правядзенне гэтых інтэлектуальных спаборніцтваў па пытаннях гісторыі, геаграфіі, культуры запланавана на 10, 16 і 20 верасня. А 16 верасня ў Мінску адбудзецца адкрыты чэмпіянат сярод удзельнікаў студэнцкіх атрадаў па хуткаснай зборцы спілс-карт Беларусі, якія з'яўляюцца своеасаблівым вучэбна-гульнявым дапаможнікам па вывучэнні адміністрацыйна-тэрытарыяльнага ўладкавання нашай краіны.

Супрацоўніцтва. Пад старшынствам Беларусі ў Садружнасці Незалежных Дзяржаў 15—16 верасня адбудзецца пасяджэнне Савета па культурным супрацоўніцтве дзяржаў — удзельніц СНД, паведамліў Міністэрстве культуры. У склад савета ўваходзяць міністры культуры (намеснікі) краін СНД, якія прымуць ўдзел у пасяджэнні ў анлайн-фармаце. Пасяджэнне пройдзе ў Нацыянальнай бібліятэцы Беларусі 15 верасня. Дэлегацыя наведзе 16 верасня Нацыянальны гісторыка-культурны музей-запаведнік «Нясвіж», які з'яўляецца базавай арганізацыяй дзяржаў СНД па музейнай справе. Удзельнікі абмяркуюць правядзенне асноўных мерапрыемстваў у галіне культуры на 2021—2025 гады, разгледзяць план правядзення ў СНД у 2022-м годзе Года народнай творчасці і культурнай спадчыны, а таксама іншыя пытанні.

Рэгіёны. Тэатральныя сустрэчы «Лялькін куФЭр» праходзяць у Магілёве. Як паведамліў у Магілёўскім абласным тэатры лялек, праект рэалізоўваецца ўпершыню і прымеркаваны да юбілейнай даты — адкрыцця 45-га тэатральнага сезона. З 6 да 12 верасня на адной пляцоўцы сабраліся ляльчнікі з Магілёва, Мінска, Гомеля, Маладзечна і Брэста. У праграму тэатральных сустрэч увайшло сем спектакляў. Гэта разнажанравая падборка, разлічаная як на дзіцячую, так і на дарослую аўдыторыю. Паказы праходзяць на сцэне абласнога тэатра лялек, за выключэннем пастаноўкі «Пансіён *Belvedere*», для якой абраны Магілёўскі абласны драматычны тэатр. Праграму адкрыў спектакль магілёўскага тэатра «Самы маленькі самалёт на свеце», які палюбіўся маленькім глядачам. У планах — праводзіць сустрэчы штогод і з часам вырасці да ўзроўню рэспубліканскага фестывалю ляльных тэатраў.

Агляд афіцыйных падзей ад Інесы ПЕТРУСЕВІЧ

у Саюзе пісьменнікаў Беларусі

Дзея літаратуры і адзінства

Літаратары Гомельскага абласнога аддзялення Саюза пісьменнікаў Беларусі бралі актыўны ўдзел ў святкаванні Дня беларускага пісьменства ў старажытным Капылі.

Першыя сустрэчы з чытачамі адбыліся ў суботу ў цэнтральнай раённай і дзіцячай бібліятэках і пачаліся з уручэння кніг гомельскіх аўтараў, якія з 2013 да 2021 года становіліся лаўрэатамі абласной літаратурнай прэміі імя Кірылы Тураўскага. Кіраўнік пісьменніцкай арганізацыі Уладзімір Гаўрыловіч, члены дэлегацыі Міхась Сліва, Лідзія Долбікава, Тамара Кручэнка і іншыя творцы падарылі кніжніцам свае новыя творы з аўтаграфамі.

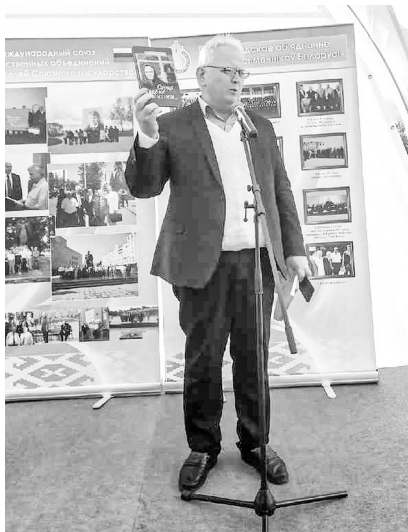
У межах імпрэзы ішла размова пра сённяшні стан літаратуры, пра кнігі, якія вучаць дабру і міру, пра нацыянальны характар. У сваю чаргу гамельчане пачулі шмат цікавага пра Капыль, прыгожы куток з вялікай гісторыяй.

Шмат уражанняў пакінуў у душах і сэрцах некалькіх соцен калег і прыхільнікаў творчасці літаратурны вечар старшыні Саюза пісьменнікаў Беларусі Мікалая Чаргінца. Літаратар раскажаў пра творчы лёс, падзяліўся тым, што яго хвалюе сёння як пісьменніка і чалавека, наказаў моладзі цаніць зробленае

папярэднімі пакаленнямі і берагчы сваю краіну.

У нядзелю пісьменнікі Гомельшчыны сустракаліся з чытачамі, наведвалі розныя тэматычныя пляцоўкі свята, бралі ўдзел у адкрыцці памятных знакаў, правялі творчую справаздачу на пляцоўцы СПБ «Слова пісьменніка».

Імпрэза «3 Палескага краю песні і вершы гучаць...» прыцягнула ўвагу шматлікіх прыхільнікаў сучаснай паэзіі і прозы, гасцей фестывалю, капылян. І гамельчане прысвяцілі

Уладзімір Гаўрыловіч прадстаўляе ўласную кнігу «Сэрца сваё не падманеш».

яе адразу некалькім важным падзеям грамадскага і культурна-асветніцкага значэння. Найперш праграма цалкам была прысвечана Году народнага адзінства і вынікам правядзення на Гомельшчыне Года класічнай літаратуры і чытання, прысвечанага 100-годдзю народных пісьменнікаў Беларусі Івана Шамякіна і Івана Мележа. Імпрэза складалася з прэзентацыі літаратурных выданняў (абласнога альманаха «Літаратурная Гомельшчына» і міжнароднага альманаха «Літара», выданняў фестывалю-партнёра «Гомельскіх славянскіх дажынак» — «Берагоў дружбы» з Растоўскай вобласці), арыгінальных паэтычных, праязных і музычных твораў.

Капылян зацікавілі выступленні Уладзіміра Гаўрыловіча, Тамары Кручэнкі, Лідзіі Долбікавай, Людмілы Яськовай, песні на вершы гомельскіх паэтаў у выкананні аўтара Віктара Задарожнага, гумарыстычныя аповяданні Міхася Слівы, прывітанні праязікаў Андрэя Мацвееў і Таццяны Майсеевай. Прадстаўлены былі і новыя кнігі калег, якія прыхаць не змаглі. Што да арганізатараў свята, творчую працу на рэспубліканскім фестывалі членаў Гомельскага абласнога аддзялення яны адзначылі ганаровым дыпламам.

Улад ПРЫАЗЁРНЫ, фота даслана аўтарам

стасункі

Дні беларускага кіно ва Узбекістане

У Ташкенце з 28 верасня да 3 кастрычніка пройдзе XIII кінафестываль (доўгі час ён не праводзіўся). З 2021 года Ташкенцкі міжнародны кінафестываль краін Азіі, Афрыкі і Лацінскай Амерыкі «Пярліна Шаўковага шляху» адрадыцца па ініцыятыве Прэзідэнта Рэспублікі Узбекістан Шаўката Мірзіёева.

Праграма сёлетняга ўзбекскага свята кіно складаецца з мерапрыемстваў, якія пройдуць у Ташкенце, Самаркандзе, Бухары, Какандзе, Хіве ў фармаце «Фестываль фестывалю».

Да ўдзелу ў прэстыжным форуме майстроў кінамастацтва запрошаны і кінематаграфісты Беларусі ў якасці спецыяльных гасцей. У межах фестывалю пройдуць Дні беларускага кіно з паказам фільмаў і правядзеннем творчых сустрэч.

Таксама адбудуцца Дні сусветнага кіно, маладзёжны кінафестываль «Новае пакаленне Вялікага шаўковага шляху», Дзень рэтрэспектывы «Пярліны ўзбекскай кінакласікі», маладзёжная конкурсная праграма «Кіно за 5 дзён». Запланавана адкрыццё Палаца кінематаграфіі Узбекістана, прэзентацыя мадэрнізаванай студыі «Узбекфільм».

Сяргей ШЫЧКО

з нагоды

Адзначылі юбілей «Вожыка»

У Доме кнігі ў Рагачове адбылася імпрэза, прысвечаная 80-годдзю сатырычнага часопіса «Вожык». Арганізавала і вяла мерапрыемства заадачы аддзела абслугоўвання цэнтральнай раённай бібліятэкі імя Уладзіміра Караткевіча Ганна Масіеўская.

Галоўнымі дзеючымі асобамі былі дзесяцікласніцы Рагачоўскай сярэдняй школы № 6 Аляксандра Брухавецкая, Вікторыя Гарохава і Валерыя Клімава, якія пад кіраўніцтвам настаўніцы гісторыі і грамадазнаўства Ларысы Літвінай падрыхтавалі навуковае даследаванне, прысвечанае сатырычнай дзейнасці найстарэйшага выдання нашай краіны.

Часопіс «Вожык», як вядома, вырас з агітплатката «Раздавім фашыстскую гадзіну», які пачалі выдаваць у чэрвені 1941 года ў Гомелі, калі ішло наступленне нямецка-фашыстскіх захопнікаў. Вострай карыкатурай, трапным сатырычным словам беларускія мастакі і пісьменнікі дапамагалі савецкаму народу змагацца з акупантамі. Пра гэта, а таксама пра тое, якія тэмы распрацоўваў «Вожык» пасля Вялікай Перамогі і над чым шчыруе сёння, навуцэнкі паведамліў у цікавых дакладах. Маладыя даследчыкі прааналізавалі праблемы, якія адлюстроўвае часопіс, і тое, што хвалюе рагачоўцаў (зрабілі апытанне амаль сотні землякоў ва ўзросце ад 15 да 70 гадоў).

Перад слухачамі — а гэта былі вучні старэйшых класаў сярэдніх

школ № 5 і № 6 — выступіў член рэдкалегіі «Вожыка», член Саюза пісьменнікаў Беларусі Міхась Кавалёў (Сліва), які падзяліўся ўспамінамі аб сваім больш чым паўвекавым супрацоўніцтве з часопісам, раскажаў пра многіх аўтараў, чые творы ўпрыгожваюць старонкі любімага ў народзе выдання. Асабліваю ўвагу ўдзяліў пісьменнікам-гумарыстам і сатырыкам Гомельшчыны, і ў першую чаргу Васілю Ткачову, які таксама ўваходзіць у склад рэдкалегіі шаноўнага часопіса.

Падчас імпрэзы таксама прэзентавалі чарговы нумар часопіса «Рогачевский исторический журнал», які рыхтуе і выдае краязнавец і калекцыянер Міхаіл Альха.

Таццяна МАКАРАНКА

Зноў з Купалам...

Сярод адметных імпрэз у праграме XXVIII Дня беларускага пісьменства ў Капылі — прэзентацыя кнігі Льва Клейнбарта «Сустрэчы. Янка Купала» ў Капыльскім краязнаўчым музеі.

Знаёмства з кнігай, рукапіс якой чакаў выдання доўгія дзесяцігоддзі, супала з супольнай выстаўкай Літаратурнага музея Янкі Купалы і Капыльскага краязнаўчага музея, прысвечанай 145-годдзю з дня нараджэння Льва Максімавіча Клейнбарта, рускага літаратуразнаўца, журналіста, ураджэнца Капыля.

Дырэктар Дзяржаўнага літаратурнага музея Янкі Купалы Алена Ляшковіч расказала, як рыхтавалася да выдання кнігі, азначыла ролю Льва Клейнбарта ў станаўленні творчай асобы народнага песняра Беларусі. Вучоны сакратар музея Галіна Варонава звярнула ўвагу на асобныя старонкі «Сустрэч...». Леў Клейнбарт спрыяў выданню ў Санкт-Пецярбургу кнігі Янкі Купалы «Шляхам жыцця».

Са словамі ўдзячнасці музейным работнікам, даследчыкам, якія спрычыніліся да выдання кнігі Льва Клейнбарта, выступіў дырэктар — галоўны рэдактар Выдавецкага дома «Звязда» Алесь Карлюкевіч.

На выстаўцы, якая так і называлася «Сустрэчы» (дарэчы, яна будзе працаваць у Капылі да 30 верасня), можна было пазнаёміцца з многімі цікавымі экспанатамі, у тым ліку і з кнігай Льва Клейнбарта «Маладая Беларусь» (1928). У свой час менавіта дырэктар Капыльскага музея Валянціна Шуракова (яна і расказала пра гэта на адкрыцці выстаўкі і прэзентацыі) пазнаёмілася з родзічамі рускага літаратуразнаўцы, сустрэлася з імі, пабывала ў Кіеве, дзе змагла забраць архіў Льва Максімавіча ў аднаго са спадчыннікаў.

Выступіў у музеі і лаўрэат Нацыянальнай літаратурнай прэміі галоўны рэдактар выдавецтва «Мастацкая літаратура» Віктар Шніп. Ён прачытаў «Баладу Льва Клейнбарта (15.10.1875—20.11.1950)», дзе ёсць і такія радкі: «З лёдам ламаюцца сцежкі і крыгі, // Глуха трашчаць і паўзучы па Няве. // Зноўку з Купалам гаворыш пра кнігі, // Пра Беларусь маладую. Жывеш // Сонцам, што ў вокны людзям загляну-

Алена Ляшковіч знаёміць з кнігай Льва Клейнбарта.

ла // І асвятліла душу і жытло. // Помніш, Капыль, шмат гадоў прамінула, // Толькі яго не прапала цяпло...» Віктар Анатольевіч таксама расказаў пра творчае супрацоўніцтва выдавецтва з Літаратурным музеём Янкі Купалы. Параўнальна нядаўна «Мастацкая літаратура» выдала зборнік перастварэнняў санетаў народнага песняра Беларусі ў перакладах на мовы народаў свету.

Хацелася б заўважыць, што літаратурны музей Янкі Купалы цесна супрацоўнічае з айчыннымі кніжнымі выдавецтвамі. У апошнія гады здзейснены цэлы шэраг праектаў, якія дазваляюць пашырыць уяўленні грамадства, чытача пра маштабы асобы народнага песняра, пра ролю і значэнне яго творчай спадчыны ў культуры, асветніцтве Беларусі, у гісторыі нашай краіны.

Кастусь ЛЕШНІЦА
Фота даслана Дзяржаўным літаратурным музеём Янкі Купалы

прэзентацыя

Пасябраваць з Кірыліцай

У Нацыянальнай бібліятэцы Беларусі ў галерэі «Лабірынт» пры садзейнічанні супрацоўнікаў бібліятэкі і Нацыянальнага інстытута адукацыі адбылася прэзентацыя «Буквара» — новага вучэбнага дапаможніка для ўстаноў агульнай сярэдняй адукацыі з беларускай мовай выкладання. Выданне падручніка сведчыць аб пачатку новай эпохі ў гісторыі беларускай азбукі і, адпаведна, сыход эпохі папярэдняй...

На працягу дзесяцігоддзяў, ажно да гэтага часу, галоўным ды нават адзіным беларускім букваром з'яўлялася выданне 1969 года за аўтарствам выбітнага культурнага дзеяча Анатоля Клышкі. За перыяд свайго існавання гэтая азбука вытрымала каля 40 перавыданняў і стала адной з самых тыражаваных беларускіх кніг. Тым не менш наспей час абнавіць правілы, асвятляць буквар у адпаведнасці з запатрабаваннямі часу і новымі адукацыйнымі падыходамі. З 1 верасня навучанне першакласнікаў праходзіць з выкарыстаннем новага падручніка.

Ва ўрачыстасці ўзялі ўдзел аўтары выдання навукоўцы Вольга Свірыдзенка

Падчас прэзентацыі.

і Вольга Цірынава, дырэктар Нацыянальнага інстытута адукацыі Валянціна Гінчук, намеснік генеральнага дырэктара — дырэктар па навуковай працы і выдавецкай дзейнасці Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі Аляксандр Суша, дэкан факультэта пачатковай адукацыі БДПУ імя Максіма Танка Наталля Ждановіч і намеснік дырэктара мінскай гімназіі № 23 Галіна Полудзень.

Акрамя таго, на прэзентацыю завіталі генеральны дырэктар Нацыянальнай

кінастудыі «Беларусьфільм» Уладзімір Карачэўскі, мультыплікатары Ірына Тарасава і Канстанцін Андрушачкін. Адной з цэнтральных асаблівасцей актуальнага выдання стала наяўнасць галоўнай гераіні, створанай аніматарамі студыі. Русавалосая дзяўчынка Кірыліца ў мультыплікацыйных сцэнах правядзе дзяцей па ўсіх старонках буквара. Звярнуцца па дапамогу Кірыліцы можна з дапамогай сканавання аднаго з QR-кодаў, размешчаных у кнізе.

Такім чынам, новы «Буквар» — не проста азбука, а мультымедыйны вучэбна-метадычны комплекс з цэлым стосам дадатковага матэрыялу. Разам з ім выпускаюцца электронны дадатак «Спадарожнік Буквара», зборнік заданняў «Робчы сшытак да «Буквара» і сшыткі з пропісямі. Электронны дадатак складаюць запісаныя відэаўрокі, аніміраваныя пропісі, прэзентацыйныя ролікі аб розных кутках краіны, а таксама некаторыя інтэрактыўныя забавы.

Урачыстая імпрэза завяршылася выступленнем юных навучэнцаў гімназіі. Першакласнікі прачыталі гасцям вершы на беларускай мове.

Мікіта ШЧАРБАКОЎ

памяць

У гонар знакамітага рэжысёра

Помнік заслужанаму дзеячу мастацтваў БССР, народнаму артысту Беларусі Барысу Луцэнку будзе ўрачыста адкрыты 16 верасня на Усходніх (Маскоўскіх) могілках. У гэты дзень Барысу Іванавічу споўнілася 84 гады.

Эскіз помніка выкананы мастаком-пастаноўшчыкам Венямінам Маршаком, які шмат гадоў цесна супрацоўнічаў і сябраваў з Барысам

Луцэнкам. Вялікая колькасць яркіх работ у тэатры прынесла рэжысёру ўсенародную вядомасць і любоў глядачоў у Беларусі, бліжэй і далёкім замежжы.

На сцэне Нацыянальнага акадэмічнага драматычнага тэатра імя М. Горкага Барыс Луцэнка паставіў такія спектаклі, як «Макбет» У. Шэкспіра, «Трохграшовая опера» Б. Брэхта, «Апошняя» М. Горкага, «Вяртанне ў Хатынь» А. Адамовіча, «Трагедыя чалавека» І. Мадача, «Хрыстос і Антыхрыст» Д. Меражкоўскага, «Амфігрыён» па матывах

старажытнагрэчаскіх міфаў, «Раскіданае гняздо» Я. Купалы, «Трагічная аповесць пра Гамлета, прынца Дацкага» У. Шэкспіра, «Сон на кургане» Я. Купалы, «Легенда пра беднага Д'ябла» У. Караткевіча, «Зацюканы апостал» А. Макаёнка, «Ён і яна» У. Арлова і многія іншыя.

Служэнне Барыса Луцэнкі тэатральнаму мастацтву і яго праца ў Нацыянальным акадэмічным драматычным тэатры імя М. Горкага — яркі прыклад адданасці сваёй справе.

Міра ІЎКОВІЧ

«ЛіМ»-люстэрка

Міжнародны форум рэстаўратараў культурнай спадчыны «1.0 Абуджэнне» пройдзе 14 і 15 верасня ў Мінскім міжнародным адукацыйным цэнтры імя Ёханеса Рау. Такая інфармацыя размешчана на сайце форуму. Праграма мерапрыемства ўключае восем семінараў па пытаннях захавання гісторыка-культурных аб'ектаў Беларусі: «Спадчына і соцыум», «Грамадскія ініцыятывы ў захаванні культурнай спадчыны», «Удзел цэркваў у захаванні сакральнай спадчыны Беларусі» і іншыя. «Упершыню за доўгі час эксперты, менеджары і грамадскія ініцыятывы, якія дзейнічаюць у галіне рэстаўрацыі ў Беларусі і за яе межамі, сустрэнуцца на адной пляцоўцы дыялогу-дыскусіі зацікаўленых удзельнікаў сферы», — расказалі арганізатары, у якасці якіх выступае Рэспубліканскае грамадскае аб'яднанне рэстаўратараў. Да ўдзелу ў форуме запрошаны архітэктары, канструктары, мастакі, спецыялісты па рэстаўрацыі помнікаў архітэктуры, навуковыя кіраўнікі праектаў, студэнты, выкладчыкі, майстры-рамеснікі ды іншыя спецыялісты ў галіне рэстаўрацыі.

Выстаўка нямецкага графіка Ёрга Лемана «НейраГрафіка. НейраАрт. Мастацтва для жыцця» працуе ў залах Мастацкай галерэі Полацка, паведамляе БелТА. Як падкрэсліваюць арганізатары экспазіцыі, усе (перш за ўсё папярковыя) работы — гэта запіс вырашэння ўнутраных пытанняў па канкрэтных жыццёвых тэмах: дакументальныя спробы выявіць якія-небудзь новыя думкі ў застойных сітуацыях, убачыць у знаёмым, забытым старым што-небудзь новае. Прадстаўленыя палотны створаны па розных алгарытмах і мадэлях метаду нейраграфікі, які пакладзены ў аснову гэтага віду мастацтва. Некаторыя работы на палатне, якія хутчэй варта аднесці да жанру нейраарт, больш свабодныя ад алгарытмаў метаду, выкананы ў духу інтуітыўнай гульні фігурамі і сэнсамі. «Пры гэтым усе застаецца зашыфравана ў простым графічным алфавіце з геаметрычных фігур і ліній. Глядач можа і не старацца нешта зразумець, паколькі тут мы маем справу з зусім абстрактным рэалізмам. Тым не менш заўсёды перадаецца агульнае ўражанне і нейкае ўяўленне аб ступені гармоніі і завершанасці працэсу», — адзначылі мастацтвазнаўцы ўстаноў. Выстаўка будзе працаваць да 30 верасня.

Мастакі-графікі з Беларусі прынялі ўдзел у Міжнародным трыенале экслібрыса і друкаванай графікі малога фармату «Помнікі культуры свету», што праходзіць у Екацярынбургу. Прадстаўлена больш за 250 работ самых вядомых мастакоў гэтага віду мастацтва з 25 краін. У ліку айчынных аўтараў, якія паўдзельнічалі ў выстаўцы, — Яўгенія Цімашэнка, Уладзіслаў Квартальны, Марына Жвірбля, Святлана Валасюк, Марына Мароз, Фёдар Шурмялёў. Два апошнія сталі дыпламантамі. Да таго ж у склад журы ўвайшоў мастак-графік, выкладчык Беларускай дзяржаўнай акадэміі мастацтваў Раман Сустаў, які адзначыў: «Беларуская школа графікі — адна з наймацнейшых на постсавецкай прасторы. Мы, можна сказаць, «метысы», у нас змяшаўся ўплыў рускай традыцыйнай школы і еўрапейскага авангарда, мы многае бяром і ў Расіі, і ў Еўропы — але ў нас ёсць свой твар».

У кінатэатры «Цэнтральны» арганізуюць музейныя выхадныя: 10—12 верасня можна будзе паглядзець стужкі пра вядомых мастакоў, архітэктараў і іх творы. Сёння глядачоў чакае музейнае шоу «Клімт і Шыле: Эрас і Псіхэя» пра залатую эпоху мастацтваў у Вене пачатку XX стагоддзя. Канец гэтай эпохі азнаменаваўся смерцямі двух выбітных мастакоў — Густава Клімта і Эгана Шыле. Апавядальнікам выступае расійскі акцёр Ягор Бяроў. У суботу прапаноўваюць здзейсніць рэальнае кінападарожжа па творчасці і лёсе вялікага італьянскага мастака Мікеланджэла Мерызі дэ Караваджа, чыё мастацтва застаецца запатрабаваным праз стагоддзі (стужка «Караваджа: Душа і кроў»). У нядзелю пакажуць фільм пра гісторыю стварэння сабора Святога Пятра і Вялікай базілікі, пра архітэктараў і мастакоў, без якіх гэтыя творы не здабылі б сусветную вядомасць (фільм «Сабор Святога Пятра і Пятрыяршыя базілікі Рыма»). Глядачы ўбачаць эксклюзіўныя кадры з месцаў, якія звычайна закрыты для публікі.

Цікавінкі ад Яўгеніі ШЫЦЬКІ

Задача пісьменніка — аб'ядноўваць

Стартам святкавання Дня беларускага пісьменства стаў міжнародны круглы стол на тэму «Пісьменнік і адзіная гуманітарная прастора». Падзея адбылася ў Палацы Рэспублікі ў Мінску і была ініцыявана Міністэрствам інфармацыі Рэспублікі Беларусь.

Здалёк і зблізку: сустрэцца

Ва ўнікальнай прасторы (сустрэча адбывалася адначасова ў двух рэжымах: анлайн і афлайн) прысутнічалі вядомыя пісьменнікі, журналісты, крытыкі і вядучыя эксперты ў галіне гуманітарных навук. Дзякуючы сучасным тэхналогіям да абмеркавання важных на сёння пытанняў і праблем далучыліся прадстаўнікі 15 краін

значэння, якія патрабуюць неадкладнага вырашэння. Бо адзіная гуманітарная прастора характарызуецца тым, што сёння кніга, літаратура, слова і асоба пісьменніка злучаюць народы, краіны, розумы ўсіх людзей.

— Чым больш будзе гучаць голас пісьменніка, як казаў Янка Купала, «душа і сэрца народа», тым хутчэй мы сумеснымі высілкамі прыйдзем да вырашэння задач, якія стаць сёння на парадку дня, — перакананы літаратар. — Прыспеў час, калі гуманітарны павінны прыкласці намаганні па ўмацаванні міру і дваверу паміж народамі. Чым больш магутна будзе гучаць голас пісьменнікаў, тым хутчэй зможам знайсці вырашэнне агульных надзённых задач.

Да праблемы чутнасці голасу пісьменніка звярнуўся і рэктар Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта, доктар педагогічных навук, прафесар Андрэй Кароль. Ён заўважыў, што чалавек кепска чуе іншага чалавека па прычыне таго, што кепска чуе сябе, бо ў яго станчэла ўнутраная прастора. Што да галасоў пісьменнікаў, дык да іх часта не прыслухоўваюцца.

— Праблема чутнасці — адна з асноўных, — рэзюміраваў Андрэй Кароль.

Андрэй Кароль, рэктар БДУ.

Гуманітарная прастора. Адзіная?

Амаль кожны спікер выказаў сваё разуменне праблемы існавання агульнай гуманітарнай прасторы і вызначаў яе асноўныя складнікі. І хоць выступоўцы засяроджваліся на розных аспектах гэтага паняцця, усе яны былі салідарнымі ў тым, што галоўным тут з'яўляецца агульнае творчае поле. Для яго развіцця, падкрэслівалі яны, вельмі важна захоўваць найлепшыя традыцыі пісьменства, якія ўжо склаліся дзякуючы папярэднім пакаленням творцаў. Яднанне,

стварэнне і рэалізацыя міжнародных творчых праектаў, удзел у святах і фестывалях такога ўзроўню, як Дзень беларускага пісьменства, — гэта тое, што дазволіць літаратуры распаўсюджвацца не толькі ў сваёй краіне, але і шырока за яе межамі. І тут вызначальным фактарам з'яўляецца мова.

— У маім гуманітарным полі пануе не толькі руская мова, але і іншыя славянскія брацкія мовы: беларуская, украінская, балгарская, сербская... — зазначыў журналіст, генеральны дырэктар радыё «Говорит Москва» Уладзімір Мамантаў. На побытавых прыкладах

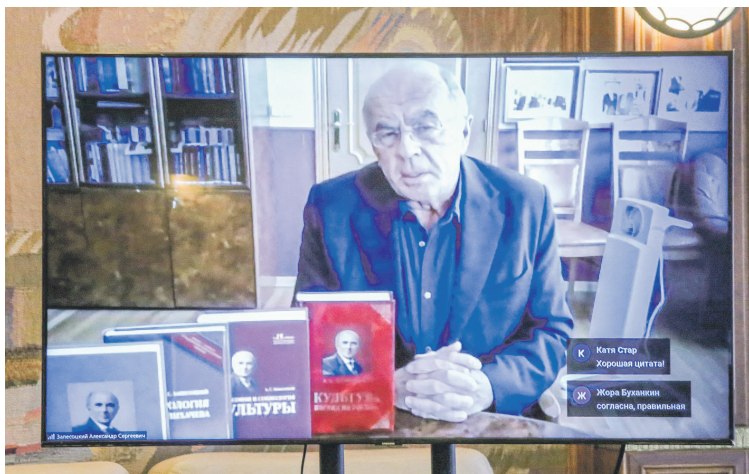
страчваючы рысы гуманізму і адыходзячы ад заветаў хрысціянства, і ў сувязі з гэтым будзе ўсё больш складана ўсталяваць стасункі з такімі краінамі.

— Сёння стала зразумелым, што тая мадэль, у якой мы жылі трыццаць гадоў, а Запад — нашмат больш, перастае існаваць. Пад яе была выбудаваная сістэма адукацыі і сацыяльных паводзін. Моладзь — а на Захадзе аж тры пакаленні — не ведае нічога, акрамя ліберальнага свету, сутыкнення з тым, што на іх вачах ён пачынае змяняцца, — разважаў расійскі грамадскі дзеяч, эканаміст, публіцыст, блогер, тэле- і радыёведучы Міхаіл Хазін.

Але пад складанымі абставінамі, датычнымі згаданых аспектаў, не трэба разумець безвыходнага становішча для развіцця гуманітарнай прасторы ўвогуле. Так, Уладзімір Мамантаў заўважыў:

— Калі англічанам ці іншым еўрапейцам не патрэбныя еўрапейскія каштоўнасці, то варта іх арандаваць і захаваць у сябе. Калі яны не бачаць сэнсу ў філасофскіх і гуманітарных дасягненнях, мы іх забяром! Толькі не ўсе, а некаторыя.

Сунь Фаньцзі, перакладчык аповесці Уладзіміра Караткевіча «Дзікае паляванне Караля Стаха» на кітайскую мову, адзначыў: літаратурныя стасункі паміж

Аляксандр Запясцкі, расійскі вучоны-культуролог.

свету: Расіі, Украіны, Казахстана, Кыргызстана, Арменіі, Азербайджана, Таджыкістана, Эстоніі, Латвіі, Францыі, Германіі ды некаторых іншых. Былі выказаны меркаванні па тэме, прагучалі прапановы на конт таго, у якім кірунку павінны далей развівацца пісьменніцкая супольнасць і творчае супрацоўніцтва. Акрамя Міністэрства інфармацыі, арганізатарамі мерапрыемства выступілі Саюз пісьменнікаў Беларусі і Дом прэсы.

Кола праблем

Адкрыў дыскусію міністр інфармацыі Рэспублікі Беларусь Уладзімір Пярцёў. Ён зазначыў, што правядзенне круглага стала напярэдадні Дня пісьменства выклікала ажыятажам вакол свята. Ажыятаж можна патлумачыць значнасцю і актуальнасцю праблем, звязаных з літаратурай, і пытанняў, што паўсталі ў агульнай гуманітарнай прасторы не толькі былых краін СНД, але і больш далёкага замежжа. Пытанні настолькі істотныя, што патрабуюць абмеркавання ў кампетэнтным экспертным асяродку.

Выступоўцы выказвалі сваё бачанне сітуацыі, якая склалася ў творчай супольнасці, спрабавалі фарміраваць і фармуляваць такія паняцці, як агульныя каштоўнасці, што дапамогуць вызначыць, стварыць і захаваць надалей трывалую прастору для гуманітарнага развіцця і супрацы. Акрамя таго, што былі вылучаны асноўныя праблемы сучаснага літаратурнага працэсу, многія прысутныя дзяліліся сваім асэнсаваннем ролі пісьменніка ў XXI стагоддзі і перасцярогамі на конт развіцця культурнага поля ў недалёкай будучыні. Нямала слоў тычылася і іншых праблем, напрыклад, фарміравання светабачання моладзі, на погляд якой уплываюць самыя розныя грамадскія плыні; супрацоўніцтва пісьменнікаў з выдавецтвамі; існавання пэўных стэрэатыпаў, якія з'яўляюцца вырашальнымі пры перакладах і выданнях твораў айчынных пісьменнікаў за мяжой і замежных літаратараў у Беларусь. Унікальнасць круглага стала палягала і ў тым, што асоба творцы разглядалася як усёабдымнае паняцце, універсальны чалавек, які не проста пакідае духоўную спадчыну ў выглядзе сваіх кніг, але і з'яўляецца прафесіяналам у сваёй дзейнасці.

Разам з тым, адзначалі прамоўцы, абставіны, якія складаюцца ў полі дзейнасці пісьменніка, няпростыя, умовы складаныя, і на многія пытанні, што ставіць перад творчым чалавекам рэчаіснасць, трэба неадкладна шукаць адказы...

Слова: галоўная роля

Старшыня Саюза пісьменнікаў Беларусі Мікалай Чаргінец зазначыў: у фарміраванні адзінай гуманітарнай прасторы першаснай і асноватворнай асобай з'яўляецца творца. На змену дыктату сілы павінен прыйсці дыктат слова. Менавіта тут галоўная роля за пісьменнікам. Літаратары павінны паказаць: яны могуць сваёй творчасцю ўплываць на праблемы агульнасусветнага

з паўсядзённасці ён патлумачыў, чаму веданне моў брацкіх народаў з'яўляецца важным — гэта дапамагае лепей разумець многія жыццёвыя з'явы.

Усход і Запад

Што тычыць перспектывы стасункаў з краінамі Захаду, выступоўцы выказвалі самыя розныя меркаванні на гэты конт, часам супярэчлівыя. Так, расійскі вучоны-культуролог, кандыдат педагогічных навук, доктар культуралогіі, прафесар, член-карэспандэнт Расійскай акадэміі навук Аляксандр Запясцкі зазначыў, што тут ён поўны песіміст. Паводле яго слоў, заходняя культура цяпер знаходзіцца ў стане глыбокага духоўнага крызісу,

Падчас пасяджэння круглага стала.

Беларуссю і Кітаем маюць самыя шырокія перспектывы. Яго меркаванне падтрымалі і іншыя выступоўцы.

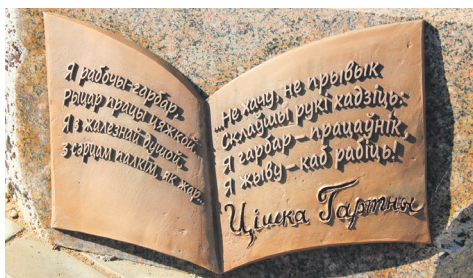
Акрамя таго, у якасці прыярытэтаў для супрацоўніцтва называліся і краіны былога СССР. Добрай нагодай, на падставе якой будзе не складана знайсці паразуменне, бачыцца блізкасць моў і супадзенне некаторых культурных кодаў.

Удзельнікамі дыскусіі закраналіся і іншыя актуальныя для сучаснага літаратурнага працэсу тэмы. Якім чынам выдадзеныя творы павінны распаўсюджвацца сярод чытачоў? Ці патрэбна мяжа паміж літаратурным і палітычным працэсам? Якім чынам зацікавіць моладзь у чытанні кніг? І гэта толькі частка таго, пра што ішла размова.

Марыя ЯРАШЭВІЧ
Фота Кастуса ДРОБАВА

Па кніжных сцяжынах Капыля

Ключавыя складнікі фестывалю — міжнародны круглы стол «Пісьменнік і адзіная гуманітарная прастора» і навукова-практычная канферэнцыя «Капыльскія чытанні» — былі праведзены няпрэдадні дня асноўнага святкавання. Канферэнцыя адбылася на базе сярэдняй школы № 2 і сабрала разам прадстаўнікоў Нацыянальнай акадэміі навук, Міністэрства культуры і адукацыі, Беларускага фонду культуры, Мінскага абласнога выканаўчага камітэта. Мадэратарам выступіў дырэктар філіяла «Інстытут мовазнаўства імя Якуба Коласа» Цэнтра даследаванняў беларускай культуры, мовы і літаратуры НАН, кандыдат філалагічных навук Ігар Капылоў. Урачыста адкрыў канферэнцыю акадэмік-сакратар АДДзялення гуманітарных навук і мастацтва НАН, доктар гістарычных навук, прафесар, член-карэспандэнт НАН Беларусі, ураджэнец Капыля Аляксандр Каваленя. Сёлета тэматыка сустрэчы звязана з Годам народнага адзінства. Было прадстаўлена больш як дваццаць дакладаў. Гісторыю, культуру, літаратуру, народны быт і традыцыі Капыльшчыны навукоўцы, практыкі, прадстаўнікі вышэйшых навучальных устаноў паказалі

Фрагмент скульптуры «Майстар-гарбар».

раў дацэнт, кандыдат мастацтвазнаўства Павел Вайніцкі і архітэктар, намеснік начальніка аддзела ЖКГ, архітэктурны і будаўніцтва Капыльскага райвыканкама Алеся Атрашкевіч.

Даведацца больш пра Цішку Гартнага і яшчэ 52 твораў дае магчымасць Алея пісьменнікаў — ураджэнцаў Капыльшчыны. Змешчаныя тут QR-коды вядуць на спецыяльна створаныя для праекта старонкі з біяграфіяй і асноўнымі творамі таго ці іншага дзеяча беларускай культуры. Усе 17 помнікаў, якія размясціліся на Алеі пісьменнікаў, уяўляюць сабой першыя літары прозвішчаў аўтараў: Адама Бабарэкі, Кузьмы Чорнага, Анатоля Астрэйкі, Адама Русака, Алеся Адамовіча...

Пераможцы конкурсу «Нацыянальная літаратурная прэмія» за 2020 г.

праз асобу, людзей, якія ўнеслі найбольшы ўклад у развіццё роднага краю.

Асноўны Дзень пісьменства пачаўся са святочнай службы ў храме Ушэсця Гасподняга. Удзельнікі рэспубліканскай навукова-асветніцкай экспедыцыі «Дарога да Святыняў» завяршалі сваё падарожжа. Тым часам на Рынкавай плошчы разгарнулася сцэнічная пляцоўка «Народныя таленты Міншчыны», дзе сваімі выступленнямі гасцей пацешылі аматарскія калектывы мастацкай творчасці. Тут прайшла своеасаблівая прэзентацыя брэндаў Капыльскага раёна, сярод іх — традыцыя ткацтва ручнікоў, якая мае статус элемента нематэрыяльнай культурнай спадчыны Беларусі. А ў парку праходзіла выстаўка-продаж вырабаў майстроў дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва «Рамесніцкі гасцінец», арганізаваная пры ўдзеле Беларускага саюза майстроў народнай творчасці. Свята пачыналася...

Перад урачыстым адкрыццём Дня беларускага пісьменства прэзентавалі два знакавыя праекты 2021 года. Скульптурны «Майстар-гарбар», праваобразам якога стаў малады Цішка Гартны, паўстаў каля будынка, адкуль у пачатку ХХ стагоддзя зрабіў першы крок у літаратурны свет пясняр. Тады гэта была гарбарная майстэрня, дзе працаваў Зміцер Жылуновіч, сёння на гэтым месцы — Капыльскі краязнаўчы музей. У руках юнака — капыл, сімвал старажытнага горада. Часткай памятнага знака сталі і вядомыя радкі: «Я — рабочы-гарбар, Рыцар працы цяжкой...» Аўтары кампазіцыі — скульптар, член Беларускага саюза мастакоў і Беларускага саюза дызайне-Працяг. Пачатак на 1-й стар.

Саюза пісьменнікаў Мікалая Чаргінца, які заўважыў:

— Мяркую, што можна з упэўненасцю сказаць: селёта мы, пісьменнікі, святкуем літаратурныя Дажыткі — падводзім вынікі сваёй працы. Гэта дзень экзамену, які творцы праходзяць перад сваімі чытачамі. Беларуская кніга сапраўды стала здабыткам свайго народа. Вельмі прыемна, што ў пісьменніцкі шэрагі прыйшлі новыя таленты. Думаю, што неўзабаве з'явіцца творы, прысвечаныя гэтаму краю — Капыльшчыне.

Адным з самых кранальных момантаў цырымоніі адкрыцця свята стала відэавішыванне ад лётчыка-выпрабавальніка і касманаўта Алега Навіцкага, які цяпер знаходзіцца на борце МКС. Герой Расіі прызнаўся, што кожны раз, адлятаючы ў космас, ён глядзіць на Зямлю і шукае вачыма родную Беларусь. Працітаваў Олег Навіцкі і радкі з любімага верша Максіма Танка. Сюрпрыз адкрыцця — прэм'ера песні на словы гэтага паэта. Выканалі яе ўладальнік прэміі спецыяльнага фонду Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь па падтрымцы таленавітай моладзі Яўген Курчыч і заслужаная артыстка Рэспублікі Беларусь Аксана Волкава.

Пасля ўрачыстага адкрыцця — самы спрыяльны час для наведвання традыцыйнага Фестывалю кнігі і прэсы, які быў прадстаўлены пяццю тэматычнымі павільёнамі: «Памяць», «Традыцыі і сучаснасць», «Разам з кнігай мы расцём», «Адзінства», «Слова пісьменніка». Ключавым стаў павільён «Адзінства», падрыхтаваны Міністэрствам інфармацыі і Нацыянальным гістарычным музеем Беларусі. Тут быў прэзентаваны аўтарскі праект лаўрэата прэміі Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь «За духоўнае адраджэнне» Уладзіміра Ліхадзедава «17 верасня — Дзень народнага адзінства». Кожны мог пагутарыць з Уладзімірам Аляксеевічам і атрымаць вышарпальныя адказы на ўсе пытанні. У экспазіцыі наведвальнікам прапанавалі пабачыць асабістыя рэчы дзяржаўнага і палітычнага дзеяча Беларускай Савецкай Сацыялістычнай Рэспублікі Сяргея Прытыцкага, малавядомыя шырокаму колу чытачоў арыгінальныя друкаваныя беларускія выданні 1921—1939 гадоў. Цікавае выклікалі і фотаздымкі таго перыяду, гістарычныя дакументы, першыя беларускія газеты, выпуск якіх пачаўся пасля аб'яднання з Заходняй Беларуссю.

На прасторах Фестывалю кнігі і прэсы прэзентавалі мабільны дадатак для праслухоўвання аўдыякніг «Чытанка», які сёння налічвае больш за 70 кніг беларускіх аўтараў. Ён даступны ў App Store і Google Play. Кожны тыдзень калекцыя будзе папаўняцца: кнігі агучваюцца і загружаюцца ў бібліятэку. Аўдыяплэер з магчымасцю фонавага праслухоўвання — тое, чым «Чытанка» здольна прывабіць аматара літаратуры любога ўзросту.

А на галоўных вуліцах Капыля людзей прыбаўлялася — жыхароў і гасцей вабілі розныя павільёны: карцела даведацца, з чым у горад завіталі розныя музеі, бібліятэкі, школы. Даволі цікава былі аформлены тэматычныя зоны ўстаноў адукацыі, прысвечаныя Дню беларускага пісьменства. Сярод іх — пляцоўка вучэбна-педагагічнага комплексу «Каменскі дзіцячы сад — сярэдняя школа», якая знаёміла з пісьменнікам Янам Скрыганам. Тут жа быў устаноўлены невялікі макет хаты, дзе нарадзіўся літаратар, яго кнігі. Прысутнічала і дачка творцы Галіна Скрыган. А педагогі Доктаравіцкай школы з гонарам прадстаўлялі свайго земляка, паэта Аляксея Коршака, які загінуў у маладым узросце на фронце Вялікай Айчыннай вайны. Дарэчы, на вуліцы Жылуновіча гасцей чакала тэматычная пляцоўка, прысвечаная 80-годдзю пачатку вайны, арганізаваная Беларускай дзяржаўным музеем гісторыі Вялікай Айчыннай вайны. Сярод іншых прыкціпова вылучаўся абласны трэвел-праект «Сямейны дэліжанс», які з дапамогай банераў і макетаў прадстаўляў славу тасці Мінскай вобласці.

Адметнай атрымалася і літаратурна-гістарычная алея. Напрыклад, Літаратурны музей Максіма Багдановіча прадставіў гульнёвае падарожжа і майстар-клас па пісьме беларускай лацінкай. «На кожную прапанову знаходзіцца попыт, — заўважыла Валянціна Кароткіна, навуковы супрацоўнік музея Максіма Багдановіча. — Людзі цікавіцца, завітваюць да нас».

Бібліятэкі Міншчыны атрымалі ледзь не самае пачэснае месца на пляцоўках фестывалю, таму імкнуліся прывабіць наведвальнікаў свята самымі рознымі спосабамі. Напрыклад, Барысаўская цэнтральная раённая бібліятэка імя І. Х. Каладзева знаёміла з літаратурнай калекцыяй дзіцячых аўтараў, а таксама прапаноўвала міні-віктарыну, у якой можна было выйграць унікальную паштоўку з партрэта аднаго са знакамітых пісьменнікаў, намалёваным барысаўскім мастаком Андрэем Мірзаянам. Прывабліваў жыхароў і гасцей Капыля літаратурны растамер «Дарасці да пісьменніка» (з выявамі Алаізы Пашкевіч, Якуба Коласа, Уладзіміра Караткевіча і Максіма Багдановіча), прэзентаваны Салігорскай раённай цэнтральнай бібліятэкай. «Літаратурнае сузор'е Бярэзіншчыны» прадставіла кніжніца гэтага раёна.

Увогуле ж, на свяце ў Капылі можна было заўважыць адну акалічнасць: тэматычныя стэнды, адмысловыя пляцоўкі, адметныя павільёны цікавілі людзей пераважна старэйшага ўзросту ці гасцей, якія наведвалі свята сем'ямі. Моладзь збольшага была сканцэнтравана каля стэлажоў з кнігамі выдавецтваў «Мастацкая літаратура» і «Беларусь». Галоўным жа месцам прыцягнення маладых чытачоў стаў павільён «Белкнігі»: бо там можна было набыць выданні не толькі айчынных выдавецтваў, але і навінкі і класіку замежнай літаратуры. Висновы тут могуць быць самыя розныя, але іх неабходна зрабіць усім: і арганізатарам кніжных фестывалю, і выдаўцам, і пісьменнікам...

Апошні акорд — урачыстае закрыццё культурнага форуму. На галоўнай сцэне свята гучалі саўндтрэкі да прозы беларускіх класікаў — праект, які сумясціў кінематаграфію, музыку і пісьменніцкае рамяство. Гэта, думаецца, якраз тое,

Алея пісьменнікаў.

чым варта прывабліваць аматараў кнігі, — сімбіёз розных відаў мастацтваў, зварот да найлепшых традыцый у розных культурных сферах. Спадзяёмся, прыклады такой арганізацыі мы ўбачым на наступным Дні беларускага пісьменства. Эстафета перададзена: да сустрэчы на радзіме Івана Шамякіна!

Яўгенія ШЫЦЬКА
Фота Яўгена ПЯСЕЦКАГА

Астравы як ачышчэнне душы

Праўдзіва сказана: не адзежа здобіць чалавека, а чалавек адзежу. Толькі ў літаратуры іншыя правілы. У пэўнага твора, кнігі — свая апратка. Гэта яе назва, якая шмат значыць, калі нечаканая, нечым заінтрыгоўвае. Хоць бывае і так, што, перагарнуўшы апошнюю старонку, застаецца толькі ў недаўменні развесці рукамі. Заяўлена гучна, але нічога новага не сказана.

Бадай, з-за гэтага Казімір Камейша ў пачатку аповесці «Астравы на сушы», што дала назву яго новай пражытнай кнізе, на ўсякі выпадак патлумачыў: «Магчыма, не кожнаму густу дагаджу гэтымі сваімі згадкамі».

Ды не засмучу нязгодных, калі скажу, што пісалася гэта так, як і былі рассыпаны на сушы самі астравы-хутары. А іх пад шнурок не падгоніш. Тут будзе крыху паэтычна, крыху асіметрычна, аднак жа з прыкідам свайго жыццёвага вакамеру, з думай не толькі пра сябе, але і нашчадкаў сваіх. Не было агульнага архітэктара, таму і неўпарадкаванасць такая. А за ўсё хай адказваюць памяць мая, зрок яе, час і адлегласць таксама».

Перасцярога лішня: «хутаранская хроніка», а такі падзаглавак мае аповесць, заінтрыгаваўшы назвай, адразу прываблівае спавядальнай інтанацыяй. Паўстаюць аўтабіяграфічныя моманты з жыцця роду, а таксама ўласнага маленства — дзяцінства таго, хто з'яўляецца атожылкам гэтага роду. Адначасова і біяграфія не аднаго пакалення. Астраўскія людзі ці астравіяне — тыя, хто пасяліўся на своеасаблівых астраўках, адваяваных у спагон-вечнай пушчы. Тэрыторыя іх паступова большала, а ўзніклі яны ў розных месцах: «І няма ў тым нічога дзіўнага, што зялёныя непрыкметныя астравы з'явіліся не ў нейкім там акіяне ці моры, а ўсяго на старажытнай літоўскай (прабачце, гэтую недакладнасць аўтара твора не заўважыў і рэдактар кнігі, трэба літвінскай. — А. К.) зямлі [...]». Хай сабе і не надта шчаслівым, але ўдала аселым астравіянінам у Астравах адчуваў сябе і Казюк Дучэнскі».

Пра яго і яго нашчадкаў і апавядае Казімір Камейша. Дучынскі, «паслужыўшы ваенным мараком на Балтыцы і крыху пабачыўшы свету, у рэшце рэшт вярнуўся ў родныя мясціны». Але і сам ён, і сямейнікі разумелі, што неабходна шукаць нейкае выйсце: «У яго двух старэйшых братоў тым часам з'явіліся свае сем'і». Балазе, свет не без добрых людзей. Адзін з паноў, які жыў паблізу, шукаў сабе эканому. Яму параілі ўзяць Казюка Дучэнскага. З гэтага моманту «і пачаў завязвацца зусім не марскім вузлом яго трывалы жыццёвы вузел». Збіраючы капейку да капейкі, лесу прыдбаў, выкарчаваў яго — зямлю займеў. Ёсць зямля, з'явілася сям'я. Жыць бы і жыць. Ды не так, як набяжыць, а годна і прыстойна. Як і павінна быць у сапраўднага гаспадары. Толькі няпроста гэта даецца. Спачатку самому Казюку Дучэнскаму, а пасля і яго дзецям. Некалі цыганка нагадала: будзе іх у яго пяцёра. Тое і спраўдзілася.

Хоць Казімір Камейша і ўдакладніў, што яго аповесць «хутаранская хроніка», ён не прытрымліваецца строгай паслядоўнасці ў апаведзе — гэтым грашаць звычайна творы, аўтары якіх аднабакова разумеюць адметнасць падобнага жанру. Прыклад іншага кшталту — «Палеская хроніка» Івана Мележа. Не збіраюся параўноўваць напісанае двума майстрамі слова. Засведчу толькі, што і аўтар

«Астравоў на сушы» паняцце «хранікальнасць» разумее так, як яго і трэба ўспрымаць у па-сапраўднаму высокамастацкім творы — хоць гэта і ахоп падзей у значным часавым прамежку, але не праз пералік іх, а праз найбольш характэрнае ў жыцці пэўнага персанажа.

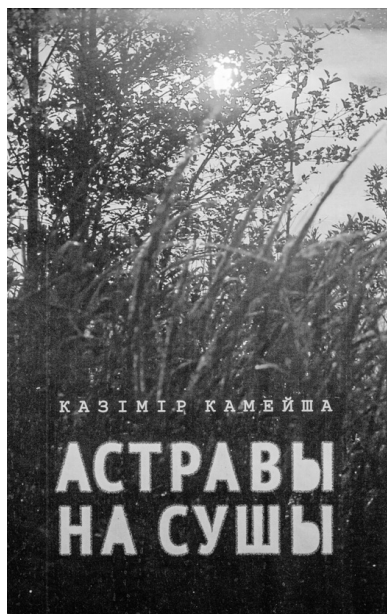
Даваеннае жыццё і ваеннае, калектывізацыя — фон, які ў пэўнай ступені высвечвае тое, што з ім адбываецца. Адзін з персанажаў — малалетні Ромачка, які гадуецца ў дзядулі і бабулі. Так прывязаўся да яе, што ўспрымае мамай. Ромачка, праўда, не заўсёды ў цэнтры апаведу, але аўтар, узяўшы даўняе, глядзіць на многае ў нечым і яго вачыма. Аднойчы прамоўленае ў аповесці «Ну што ж, наперад, Ромачка!» — пацвярджае таму, як блізка пісьменніку ўсё, што адбываецца з ім.

Чытач, які добра ведае беларускую літаратуру, захапляючыся шчырасцю, наіўнасцю, адкрытасцю дзіцяці, — эпітэты можна доўжыць колькі заўгодна — неаднойчы ў думках усклікне: «Расці, Ромачка!», правёўшы паралель з гераіняй Алены Васілевіч «Расці, Ганька!». У абодвух выпадках — аднолькавая непасрэднасць і праўдзівасць, што магчыма толькі тады, калі апавядальнік не проста піша, а прамаўляе гэта душой і сэрцам. Але ўжо з вышыні сённяшняга далагляду, з адлегласці пражытых гадоў.

Аб важнасці такога падыходу і яго перспектывнасці можна прачытаць і ў адным з лірычных запісаў: «Усё, што паэт піша сэрцам і душой, мусіць быць адпаведна засведчана пячаткай часу». Аднак падобнае сцвярджае тычыцца і таго, што з'яўляецца з-пад пяра пражытка, драматурга, прадстаўніка любой творчай прафесіі. Жывучы ў сваім часе, ён, чым далей адыходзіць ад свайго маленства, юнацтва, тым вастра адчувае тое, што яго калісьці халявала, уражала. Чым большым талентам валодае, тым гэты пропуск праз душу і сэрца лепш адкрываецца праўдзівымі дэталімі з той краіны, якая ва ўсіх называецца аднолькава і разам з тым у кожнага свая — маленства.

Сапраўдная любоў да сваёй малой радзімы — не груканне ў грудзі, не крыклівыя запэўніванні. А ўменне сказаць так, што «астравы» твайго жыцця становяцца і «астравамі» памяці, сумлення — усіх тых, для каго паняцце Беларусь святое. Гэта выяўляцца не толькі праз згадкі з асабістай біяграфіі, з уласнага жыццяпісу, але і праз апаведы пра іншых людзей, у дадзеным выпадку творцаў, з якімі сустракаўся. Іх любоў да Беларусі — таксама частка нашай агульнай любові да яе.

У «Р. S.» да аповесці Ромачка, праба-цце, Раман Кулікоўскі — «даўно сутулаваты мужчына, з ужо добра парэзаным маршчыністым тварам, лёгка апрануты ў сучасны джынсавы касцюм, з дзіўнавата нахлабучнай сіняй бейсболкай на галаве, лёгка памахваючы дарожнай сумкай, сядзе з аўтобуса ў Гуменаўшчыне і аглядзіцца вакол сябе», каб паспяшацца туды, дзе ўсё было такое блізкае і знаёмае. Чым далей будзе ісці, тым роспачней стане на сэрцы. Нарэшце «спыніцца і доўгім позіркам пачне ўглядацца ў сіняватую далечыню, за якой засталася так шмат перажытага». Колішныя

«ўсё знікла і растала ў сумнай смузе часу. Былыя лясныя астравы даўно заралі трактарамі».

Завяршэнне аповесці — на настальгічнай ноте: «І толькі ў яго аднаго засталіся маленькія астраўкі памяці, якія таксама ўжо непрыкметна аддаляюцца, адплываюць у тую самую незваротную смугу». Аднак гэтая настальгія ўсё ж светлая. Яна ачышчае душу. Незваротнасць страчанага абуджае ў ёй і тыя патэмныя струны, што сваім гучаннем дапамагаюць радавацца: тваё жыццё працягваецца.

Чарговы раздзел кнігі — «Паміж кубкам і вуснамі». Гэта працяг лірычных запісаў і мініячюр, пачатак якім Казімір Камейша паклаў у 2010 годзе аднайменнай кнігай. Тады ў невялікім уступе «Ад аўтара» ён пісаў: «Сябры часта пытаюцца: «Чаму такая назва — «Паміж кубкам і вуснамі»? Што ты хацеў гэтым сказаць?» І даводзіцца ім адказваць сваімі няхітрымі запісамі з даўніх і сённяшніх сшыткаў, якія дарыла і дорыць мне само жыццё. А там і вясёлае, і сумнае, і горкае, і плачанае, і раскайнае... І найкароткі шлях ад кубка да вуснаў часам бывае куды даўжэйшы, чым само жыццё».

Несучы кубак да вуснаў, не прамінеш і сэрца, добрых і злых вачэй. І памяці таксама. Мая кніга — гэта тое, што пабачыў на свае вочы і чуў ад іншых людзей, у што веру і пра што здагадваюся, што ёсць і што назаўсёды».

У іншым месцы прызнаўся: «Мне цяжкавата пачуваць сябе ў прозе, але я адшукаў свой жанр, які ўжо нехта да мяне назваў гэтак проста: «Запісная кніжка». Як паказвалі яго наступныя пражыткі кнігі, дай Бог, каб кожнаму пражытку было так «цяжкавата». Аб тым, што і ў прозе ён не горшы майстар, чым у паэзіі, засведчыла і аповесць «Астравы на сушы». А новае з «запіснай кніжкі» яшчэ больш пацвярджае гэта.

Сапраўды, «Паміж кубкам і вуснамі» — у пэўнай ступені «запісная кніжка». Аднак нататкі ў ёй увабралі ў сябе ўсё тое, што патрапляе ў «запісную кніжку» душы. Гэта тычыцца і твораў, якія зместам сваім набліжаюцца да апавяданняў. Звычайныя ж карацелькі часам набываюць афарыстычную завершанасць.

Цытую наўгад: «Нельга любіць сваё мінулае толькі за тое, што ты ў ім быў зусім маладым і нават прыгожым», «Свядомасць — гэта добра, а нядрэнна, калі ёй дапамагае і падсвядомасць. Часта за ёй бывае апошняе слова», «Вопыт — гэта яшчэ не ўсё жыццё, а толькі добры, устойлівы яго дапаможнік», «Голад — не цётка, але і холад — таксама не дзядзька. Хоць і рыфмуюцца», «Сонца свеціць аднолькава

ўсім, а падміргвае не кожнаму. Толькі па эту. На жаль, не ўсе паэты пра гэта здагадваюцца».

І назіральнасць у Казіміра Камейшы зайздросная: «Яшчэ не Талстой, але на галаве ўжо даўно мае сваю ясную паляну. Ну, а ў ёй самой, галаве, і думкі і памеры ўсё яшчэ такія далёкія ад яснасці», «Яму, адзінокаму і п'янаму, не было да каго прычапіцца. І ён прычапіўся да насценнага гадзінніка. Пачаў круціць яго за стрэлкі, цягаць за ланцуг, тузаць за гіркі. Памуштраваў-памуштраваў, і... гадзіннік не пайшоў. А хто за п'яным пойдзе?!», «Ёсць у нашай мове і словы з трайным паўторам адных і тых жа літар. Прыклад: расеецца. Вунь як цёпленька тут гэным с, е, ц!». Прачытаеш такое і падумаеш: а чаму б нашым мовазнаўцам пабольш падобных прыкладаў не адшукаць?

Лірычныя запісы і мініячюры не менш цікавыя, чым апавяданні. Ды і эсэ пра пісьменнікаў таксама даюць шмат душы і сэрцу. Пахвальна, што поруч з тымі, хто ўвагай не абыдзены, ён згадвае незаслужана забытых Адольфа Варановіча, Івана Калесніка, Хведара Чэрню. Знаходзіць такія словы, што ўспрымаеш іх нібы жывымі.

«Астравы на сушы» — кніга шматпланавая. Аднак выглядае цэласнай. Асноўную нагрукку нясе ў ёй «хутаранская хроніка». Яна цэментуе ўсё творы на адной трывалай аснове. Назва гэтай асновы простая і адначасова шматзначная — малая радзіма, што вытокамі сваімі сілкуе любоў да ўсёй нашай Айчыны — Беларусі.

Сёй-той можа запярэчыць. Маўляў, у згадках пра пісьменнікаў, тым больш у лірычных запісах і мініячюрах «Паміж кубкам і вуснамі», па сутнасці ўвага на гэта не звяртаецца. Ды гледзячы як да ўсяго паставіцца. У кожным разе нельга забываць пра аўтарытэт аўтара, яго месца ў літаратуры. Пісьменнікі ўзроўню Казіміра Камейшы, што б ні пісалі, ні прамаўлялі, на дробязі не разменьваюцца.

Сапраўдная любоў да сваёй малой радзімы — не груканне ў грудзі, не крыклівыя запэўніванні. А ўменне сказаць так, што «астравы» твайго жыцця становяцца і «астравамі» памяці, сумлення — усіх тых, для каго паняцце Беларусь святое. Гэта выяўляцца не толькі праз згадкі з асабістай біяграфіі, з уласнага жыццяпісу, але і праз апаведы пра іншых людзей, у дадзеным выпадку творцаў, з якімі сустракаўся. Іх любоў да Беларусі — таксама частка нашай агульнай любові да яе. І ў кароткіх выказваннях Казіміра Камейшы — своеасаблівыя злёпкі жыцця. Хай сабе і не заўсёды прывабныя. Але ж усякае бывае...

Пазнаёміўшыся з «Астравамі на сушы», па-новаму ўспрымаеш неабходнасць зазірнуць у сваю памяць праз душэўнае і духоўнае ачышчэнне. Кожнага паасобку і ўсіх разам. Несумненна, гэта таксама адзін з крокаў да нашай адзінства, разумення, што ў нас адна зямля, якую не любіць нельга.

Сімвалічна тое, што кніга Казіміра Камейшы пабачыла свет у выдавецтве «Беларусь», якое не першы год выпускае серыю «Падарожжа па родным краі». «Астравы...» добра стасуюцца з ёй. З адной толькі розніцай. Аўтары «Падарожжаў...» пішуць з публіцыстычным ухілам. Не абыходзіцца, праўда, і без лірычных адступленняў. У Казіміра Камейшы шмат якіх фрагменты нагадваюць паэзію ў прозе. Што ж, паэт — заўсёды паэт. Калі ж гэта паэт сапраўдны, то і паэзія ў яго сапраўдная.

Артур КАМІНСКІ

Алесь РАЗАНАЎ:

«Паэзія заўсёды выходзіць за пэўныя межы...»

Пайшоў з жыцця Алесь Разанаў. Творчасць аднаго з галоўных майстроў філасофскай лірыкі застаецца актуальнай заўсёды. Спадчына яго яшчэ не асэнсаваная, і асэнсоўваць яе мы будзем доўга. Імпульсіўная паэзія, неардынарная думка Алеся Разанава рвала, ламала ланцугі і рамкі традыцыі, звыклага, прадказальнага. Кожная з кніг выклікала дыскусіі. Яшчэ нядаўна яго можна было сустрэць на сталічных вулках, перакінуцца словам, пачуць шэдэўральны экспромт з той ці іншай нагоды, трапіць на аўтограф-сесію... Да ўвагі чытачоў — адно з апошніх інтэрв'ю з творцам, ідэя якога нарадзілася пад уплывам сустрэчы ў кніжнай краме.

— Алесь Сцяпанавіч, што для вас паэзія?

— На сённяшні час ніхто з паэтаў яшчэ да канца не прачытаны. Заўсёды ёсць нейкі глыбейшы сэнс. На тое і паэзія. Яна не ўкладаецца проста ў нейкую такую схему, у нейкі адзіны ракурс. Паэзія заўсёды выходзіць за пэўныя межы — разумення, логікі. Зараз я падрыхтаваў кніжку, якая будзе ў хуткім часе выдавацца. Гэта мой такі рэдкі, рытэтны, пакінуты жанр, які называецца квантэмы. Квантэмы — немагчымыя вершы. Іх граматыка — алхімія, логіка — здагадка. Яны дастаюць з патаемных пластоў быцця зместы, якія не выяўляюцца, але ёсць заўсёды. У гэтых квантэмах такое і выяўлена. У астатніх жанрах — не так відавочна, але ўласцівасць паэзіі — яна сапраўды цягне некуды туды, у глыбіню.

— Якую мэту вы ставілі перад сабой, калі адкрывалі новыя жанры?

— Мэты не ставіў. Вершы праступалі знутры. Яны хацелі выявіцца. А калі яны

Фота Кастуся Дробава.

хацелі выявіцца, я ім спрыяў. Гэта творчасць. Творчасць, таму што нешта стукаецца. Ну што стукаецца?.. Нехта ў дзверы стукаецца... А вы адчыняеце іх ці не? Прынамсі падыходзіце да дзвярэй і цікавіцеся: а хто там стукае? А потым захочаце і ўбачыць, хто там стукае. Або як птушаня, якое, калі прабіваецца са шкарлупіны, таксама стукае. Вось гэты стук знутры я адчуў. Я адгукаўся і дапамагаў гэтым самым птушанятам-вершам выйсці ў свет.

— Так, але незвычайныя жанры вершаў для беларускай літаратуры...

— Так, бо наша літаратура апрабаваная. У нас паэзія — гэта ямб, харэй... Але паэзія — штосьці невыказнае. Паэзія невымоўная, невядомая. Вось апошняя мая кніжка «Невядомая велічыня» так і называецца. Менавіта адтуль яна ўзнікае.

— Алесь Сцяпанавіч, скажыце, якія краявіды малой радзімы паўстаюць перад вамі сёння?

— Краявіды... Усё паўстае. Усё ў розных ракурсах. Калі мы з нейкай мясцінай зродненыя, здружаныя, бачым яе ва ўсіх ракурсах. І з захаду, і з усходу, і з поўначы, і зімою, і ўлетку — усё ў розных

праявах. Гэтыя праявы спалучаны з людзьмі, з іх лёсамі, з сустрэчамі. Калі паўстаюць, то паўстаюць, а калі не паўстаюць, то прысутнічаюць. Часам, калі быў у доўгіх ад'ездах: Германія, Аўстрыя, Швейцарыя — там якраз успамінамі наплывалі, як настальгія, вось гэтыя малюнкi Айчыны. Айчына — змест, перажытае.

— Як прасочваецца ў вашай творчасці генетыка?

— Бацька быў не дужа пісьменны, але да паэзіі ў яго быў слых, здольнасць. Ён паказваў мне свае вершы. Верш Ясеніна я ў яго прачытаў упершыню. Яшчэ ён сам складаў вершы. Ён перажыў два канцлагеры: Заксенхаўзен і Маўтхаўзен. Зведаў... Таму і пісаў свае ўспаміны-вершы. А матуля — медык. Калі расказвала нешта, калі апавядала пра сваё жыццё, заўсёды ўцягвала. У яе прысутнічала нейкая рытміка. І вось атмасфера паўплывала, як бы адгукалася. Але ўнутраная работа, засяроджанне, увага, канцэнтрацыя, жаданне павінны адбывацца. Дапамагае генетыка ў тым выпадку, калі невыпадкова. Калі нейкая папярэдняя ўнутраная работа адбылася, адбываецца, калі ўкладаешся, калі працуеш...

— Ваш вялікі здабытак — творы на філасофскую тэматыку...

— Філасофія растварана ва ўсёй рэчаіснасці. Гэта не толькі тое, што пісалі папярэднія філосафы. У штодзённым рэчаіснасці, калі мы пільна, уважліва засяроджваемся, аддаём гэтаму ўвагу, пачынаюць паўставаць зместы. Асаблівыя зместы, мудрыя зместы. Жыццё поўнае мудрасці. Гэтая мудрасць пражываецца людзьмі, хто б яны ні былі. У звычайных людзей, я лічу, мудрасці не менш, чым у найвыдатнейшых філосафаў. Толькі адны не выклалі на паперу, а філосафы выклалі. Унутры, у чалавечым сэрцы, уся мудрасць заключаюцца.

— Аналізуючы вашы зборнікі, мала знайшла вершаў, прысвечаных каханню. Што значыць для вас гэтае пачуццё?

— Вы малайцы, вы шукалі. Ёсць у мяне пункцір:

На заінелым трамвайным акне
Хтось напісаў «кахаю»,
Усе пазіраюць на свет
Праз гэтыя словы.

Каханне для мяне... Яно растваранае. Яно прысутнічае ва ўсім. Каханне тады набывае нейкі ўзор і вартасць, калі яно сумяшчаецца, супадае з такой з'явай, якая называецца любоў. Каханне — гэта калі блізка. Любоў — гэта калі прысутнічае ўся рэчаіснасць. У мяне гэтыя паняцці спалучаныя. Любоў, ведаеце, яна ўсё ўбірае ў сябе. Мы яшчэ, безумоўна, недастаткова любім, недастаткова здзяйсняемся самі. Калі будзем любіць дастаткова, тады і будзем здзяйсняцца самі.

— Дзякуй за цікавую размову.

Запісала Аляксандра КУЖЭЛЬНАЯ

Людміла ХЕЙДАРАВА

На смерць Алеся Разанава

Мой дождж!
Давай з табою памаўчым.
Ты чуж ноч?
А будучага скерца?
Давай пад спевы зорак паначы
глытком віна ўстрывожанае сэрца
суцішым.
Боль.
Жыццё ёсць боль.
Мой дождж!
Няўжо баяцца нам з табой?
Няўжо хаваць расчуленасць і вочы
у бессаромнасць непрытульнай ночы?
Мой дождж!
Ці астудзіў ты голаў чый?
Ці пад сабой схаваў камусьці слёзы?
Не дапаможа нам ні Бог, ні розум.
Мой дождж!
Давай з табою памаўчым!
Жыццё не ставіць кропку ні на чым.

Этымалагічныя эцюды*

3 кнігі «След самаеда»

Танай

Рэчка, што ўпадае ў возера, па-ненэцку *танё*. Так вытлумачвае гэтае слова ў сваім ненэцка-рускім слоўніку Н. Цярэшчанка. Слова *танё* ўтвараецца з дзвюх марфем — марфемы *то*, што стаіць у родным склоне і ў якой тасернае -о- перацягваецца ў кароткае -а-, і марфемы, этымалогія якой не зусім відавочная і якая, суадпаведна са зместам самога наймення, мусіла б нейкім чынам азначаць рэчку альбо яе дзялянку і да якой найбліжэй падыходзіць са сваёй фонасемантыкай слова *ня*” *ав* (*нэ < ня*” *ав*), што азначае вусце, суток, літаральна адтуліна. У такім разе *танё*, вынікаючы з *танё*” *ня*” *ав*, набывае ўдакладненне: гэта вусце рэчкі, што ўпадае ў возера.

І на Віцебшчыне, у Гарадоцкім раёне, і ў Кемераўскай вобласці Расіі ёсць возера, назва якога вытлумачваецца аднойдзеным словазлучэннем, — *Танай*. І з адным, і з другім возерам здружана рэчка, аднак у першым выпадку рэчка Танайка і рэчка Істок у другім не ўцякаюць у возера, а выцякаюць з яго.

Нешта не ўлічылася азначэннем? Ці перайначыўся ландшафт, а некалі, гэтыя ці не гэтыя, рэкі ўпадалі ў адно і ў другое возера? Ці, хутчэй за ўсё, найменне возера, уклаўшыся ў новы, скарочаны, кампазіт, займела марфалагічную трансфармацыю, а напачатку і напоўніцу вымаўлялася гэтак: *то’ сё’ ня*” *ав* — вусце рэчкі, што выцякае з возера і ўцякае ў другі вадаём.

Сярмяга

На беларускай *сярмяга*, на рускай *сермяга*, на ўкраінскай *сермяга*, на польскай *sierpiega*. “Верхняе адзенне з дамагчанага сукна, світка”, — даецца азначэнне ў «Этымалагічным слоўніку беларускай мовы» і дадаюцца мясцовыя назвы: *сырнега*, *сверхмега*, *шырмага*.

Вытлумачваючы гэтае слова, яго найперш суадносяць з літоўскім *širtas* і латышскім *širts* (‘шэры, сівы’), а з імi, у сваю чаргу, літоўскае *šertmuo* — ‘гарнастай’, аднак гэта «цяжкае для вытлумачэння слова», — кажа пра яго этымалаг Макс Фасмер, а ў тым жа «Этымалагічным слоўніку беларускай мовы» зазначаецца: «Слова без пэўнай этымалогіі».

Дзе знаходзіць ‘сярмяга’ сваю этымалогію, дык у саамскай мове, яе словаформа ўтворана з дзвюх саамскіх лексем — *съррьк*, што азначае ‘грубае сукно’, і *мйцэх* — ‘верхняя, накішталт маліцы, суконная вопратка’. ‘Сярмяга’ вымавілася з *съррьк мйцэх*, нейкім далёкім суводгукам з ёй суадгукаецца ненэцкае *сармик* — ‘воўк, звер’.

Ляхавічы, Ляхаўка, Ляхі

На ненэцкай мове рака *яха*. Упісаўшыся ці ўпісваючыся ў фанетычныя сістэмы беларускай, украінскай, рускай ці, да прыкладу, фінскай мовы, тапонім «узбагіццё» — займеў пратэзу *л* і, займеўшы яе, у сваю чаргу, незаслужана ўзбагіццё семантыкай падобнага па гучанні этноніма *ляхі*. Аднак разам з гэтым сваю семантыку нібыта забыў і не можа ўспомніць, а тым часам даследчыкі, быццам займаюцца вершаскладаннем, пераказваюць і множаць міфы.

Усякую раку, па сутнасці, можна назваць (*л*)*яха*, і тое, што ў аснове найменняў многіх мястэчак і вёсак прысутнічае гэты тапонім, сведчыць найперш пра тое, што яны засноўваліся на берагах рэк і што калі засноўваліся, іхнія жыхары разумелі ці памяталі гэтае слова.

Згадаем некаторыя найменні паселішчаў і рэк уorskі: іхняя геаграфія даволі шырокая.

Ляхіё: рэчка ў Ламаносаўскім раёне Ленінградскай вобласці.

Ляхі: сяло ў Мелянкоўскім раёне Уладзімерскай вобласці на рацэ Ака; вёска ў Віцебскім раёне на рацэ Лучоса; ва Ушацкім раёне каля возера Чарсцвяты на рэчцы

Выдрыца; у Чэрыкаўскім раёне на рацэ Удожка; у Вілейскім раёне на рэчцы Выпрага, што ўпадае ў раку Ілію; у Мінскім раёне на рацэ Іслач; у Нясвіжскім раёне месціцца на рэчцы Цэпра; вёска ў Высокамазавецкім павеце (Перкі-Ляхі), — з наіскам дзе на першым складзе, дзе на другім.

Ляхава: вёска ва Ушацкім раёне, месціцца на ўзбярэжжы возера Усвея каля рачнога вусця; вёска ў Шумілінскім раёне на ручаі Круцік; у Слуцкім раёне — месціцца на адным з прытокаў рэчкі Вясейка; вёска ў Падляскім ваяводстве ў Польшчы; сёлы і вёскі ў Расіі (іх шмат: у Кастрямскай, Ніжагародскай, Маскоўскай, Пскоўскай, Смаленскай, Цвярскай, Яраслаўскай абласцях).

Ляхаўка: рака ў Навагрудскім раёне; вёскі ў Дубровенскім, Шчучынскім, Барысаўскім, Любанскім, Шклоўскім раёнах; паселішча ў Бранскай вобласці; вёска ў Саратаўскай, сёлы ва Ульянаўскай вобласці, ну і сама па сабе знакамітая Ляхаўка ў Мінску — прадмесце, што з трох бакоў агіналася ракою Свіслач. З наймення гідроніма *яха* (рака), самаатэстуючыся і кажучы, дзе ён ёсць і адкуль узяўся, і ўтварыўся айканім Ляхаўка.

Ляхавічы: раённы цэнтр на рацэ Ведзьма; вёска ў Драгічынскім раёне — месціцца на беразе Дняпроўска-Бугскага канала, дзе ён супадае з Ляхавіцкім каналам; вёска ў Іванаўскім раёне на рэчцы Струга; вёска ў Лепельскім раёне, у Жыткавіцкім, у Навагрудскім, у Зэльвенскім, у Дзяржынскім, у Мядзельскім, у Смаленскай вобласці на беразе рэчкі Сожанка, у Наўгародскай вобласці на рацэ Ловаць.

А ёсць яшчэ зроднення з *яха* тапонімы Ляхаўцы і Ляхавец, Ляхаўшчына і Ляхавыя (вёска ў Яраслаўскай вобласці, праз яе працякае рэчка з красамоўным найменнем Ізоха), Ляхны і Ляхавая (рака ў Харкаўскай вобласці, а з ёй возера Ляхавае, яго другая назва Рыбнае), і ўсе, калі яны не новага паходжання, суадносяцца з рэкамі, рэчкамі ды рачулкамі, а разам з імi з самадзійскай першаасновай.

Алесь РАЗАНАЎ

Працяг будзе.

* Працяг. Пачатак у №№ 24, 27, 30, 32.

Таццяна КАЛЕНІК

Па-за цішынёю

Зачынілася ад усіх
(калі-нікалі нахлыне — хочацца насыціцца адасобленасцю).
Чыста прыбрала ў хаце, каб нават пыл не перашкаджаў,
павыганяла мух ды павукоў,
адклала ўбок кнігі з чужымі думкамі і,
хутаючыся ва ўтульнае цяпло каміна, заплюшчыла вочы.

Ціха...
Здаецца — сама цішыня дагаджае.
Аўтамабілі, і тыя, перасталі зымець¹ за вокнамі.
Сунялася і крэсла-качалка —
не вохкае... не скардзіцца падлозе на цяжкі лёс...

«Ох, у рэшце рэшт — адна!» — не паспела з палёгкаю
выдыхнуць я,
як у цішыні шарганулі чыесьці крокі.
Прыслухалася. Хіба, падалося?
Не: «Топ, топ, топ, топ...» —
настырна чаканяць рытм яны...

Як жа я раней не заўважала яго?
Ён не спяшаецца,
не спазняецца,
не сціхае.
Ён плаўна і мерна ахінае,
абгінае бясплотным целам існасць маю...
Спадае бязважкімі фальбонамі ніц
і зноўку ўзнямаецца ўгору...
Ён імкнецца наперад і сыходзіць у мінулае...
Ён ідзе, цячэ, перамяшчаецца і,
падобна бясконца доўгаму шлейфу
сваёй няўлоўнай мантыі,
ліецца...
Ён ліецца плынню секунд, момантаў
і нечага такога яшчэ, чаго зразумець пакуль немагчыма,
адначасова застаючыся тут:
вакол... ува мне... побач...

— Спыніся, дружа! — гукнула яго я. —
Толькі ты бліжэй за ўсіх да мяне,
толькі ты заўсёды побач!
Ты прасочваешся наскрозь...
Ты чуеш мой зародак-верш, а ён...
а ён яшчэ і не зачаты мною!
Дык што ты, ідзеш і ідзеш?

Чаму безуважна і стрымана
адкідваеш костачкі хвілін
на лічылніках майго існавання,
а паразмаўляць не затрымаешся?

— Прабач. Няма калі стаяць,
я павінен несці ў будучыню думкі твае... —
паступова аддаляецца ў глыбіню накоя роўны голас.

— Думкі... Ці можна іх несці?! Ды і навошта?! —
здзівілася я,
наліваючы ў яго вёдры (сама не ведаю, як?!)
мары, патаемнасць, фантазіі...

— ... каб не спыніўся рух... — нібыта дадаў ён
і зачапіў каромыслам поўныя вёдры.

Незнарок войкнула крэсла-качалка — сведка дыялогу.
Хаўкнулі аўтамабілі за вокнамі.
Ажывілася цішыня, а ў ёй:
цік-так,
цік-так,
цік-так —
качаюцца вядзерцы,
а ў гомане быцця,
ускінуўшы каромыслы на рамяны²,
губляецца Час.
Мой Час...

¹ Зымець (аўтарскае) — гудзець, шумець
² Рамяны — плечы (паэтыч., састарэлае)

Пятро ЖАЎНЯРОВІЧ

* * *
Сагрэю твае далоні,
Якія журба палоніць, —
Цяплом маіх успамінаў,
Пазбаўленых крыўдных кпінаў;
Цяплом ад душы агменю,
Што ласку маю праменіць;

Цяплом непазбыўнага болю
У празе жаданай волі;
Цяплом палымянага сэрца,
Бы нотай шчыmlівай скерца;
Цяплом беларускага слова
З валошкамі, пахам вярбовым;
Цяплом ад зямнога ўлоння —
Сагрэю твае далоні...

* * *
Давай з табою звернемся да зорак,
Зірнём на россып іскраў-светлякоў,
Не ў прыклад нейкім там начным
дазорам
Убачым Продаў Шлях, што між вякоў
Уецца стужкай па бяздонным небе,
Снуе мярэжы лёсаў дзень пры дні,
Без промняў колкіх велічнага Феба
Дае надзею шчодрай цеплыні,
Дзе нам з табою ўтульна і бяспечна
Ісці адзінай сцешкай і без слоў
Чытаць і слухаць гук душы адвечны,
Як Продаў Шлях, як летуценні сноў,
Разгадваць бляск вачэй
і'ягліва-жарсны,
І разам верыць у найлепшы час,

Які атуліць нас аховай ічнаснай,
Каб зніч кахання райскі не пагас.

* * *
За акном не сціхае — гудзе навальніца,
Чэша кучары дрэвам і травы грабе.
Прасцірада дажджу мусіць хутка
зваліцца
Ды смугою закрыць шлях і мне, і табе
У вялікасны храм да святой таямніцы,
Дзе знікае цямрэча
з апрыкарасцю ніцай.

За акном навальніца гудзе — не сціхае,
І дрыжыць у трывозе самотны каіштан
З ашалелым, глухім,
надзвычайным адчаем,
Быццам сэрцаў пыхлівых бязрадасны стан.
Разумеючы ўсё, дрэва голлем махае,
Што злілося ў адзінстве з сівым
небакраем.

Навальніца не хоча спыняцца без бою:
Дасылае маланкі на свет трапяткі,
У напрузе змагаецца з былкай любою,

Асляпляе святлом майго верша радкі,
У якіх спадзяванне на стрэчу з табою
Без напышлівых слоў,
але з ціхай мальбою.

* * *
Калі шкуматае наш край міжсезонне
І дзьмуць спаक्валя вятры,
Цябе і суцешыць, цябе абароніць
Майго кахання Гальфстрым.

Лагодай абмые стамлёныя ногі,
Асветліць усмешкай твар,
Развее цяжар нечуванай знямогі,
Адновіць дар хараства.

Душу загрубелую верне з нябыту,
Развагу верне і гарт,
І моцы надасць.
Смеючыся нібыта,
Прамовіць усплёскам жарт.

І восеньскі ранак успыхне заранкай,
Святло аслепіць нястрым.
Табе падарыў жыцця маяванку
Майго кахання Гальфстрым.

Таццяна ЦВІРКА

Я ўжо не тая...

Падае долу кляновы лісток сірацінай,
Чырвань каліны ўлагодзіць
трывогу душы,
Луг адцвітае — прывычная воку карціна.
Восені подых. Калючы. Халодны. Чужы.

Ціха кружляюць сняжынкі
з бялуткіх аблокаў.
Ружы пад снегам. Іх летам садзіла сама.
След пакідаю на сцезы. Прыгожы.
Глыбокі.
Я ўжо не тая. І больш не здзіўляе зіма.

Дні так бягуць — не зважаеш
і нават не лічыш.
Зноў занявесціцца груша ля спальні акна.

Я не гадаю, калі мяне неба пакліча.
Ды й без мяне не заблудзіцца,
прыйдзе вясна...

* * *
У Восені загадкавая ўсмешка.
Вясёлкава-адкрыты ў яе твар.
Князёўна. Заняла свой трон няспешна.
(Ад бацькі Года атрымаўшы ў дар).
Гарэзніца. То з полымем гуляе,
Шугае жменямі яго жмуткі,
А потым хітравата назірае,
Як з дрэў агню злятаюць языкі.
Старацелька. Шыкуе і ладкуе,
Запіскі кулінарныя вядзе,
І пільным вокам дзень і ноч цікуе:
Хто? Як? Куды? Адкуль? Чаму? І дзе?
Непрадказуха. І дзівацтвы любіць.
Іграе блюз на сонечнай струне.
Нябёсы то блакітам прыгалубіць,
То густа-шэрым попелам сынне.
Распавуцінілася (ўся на вітамінах!),
Змахнула з воч дажджынкі даланей.
Цярплівая і мудрая... Жанчына!

...А мне здалося — мы падобны з ёй.

* * *
Ах, восень, зноў пра густы дбаеш,
Тваіх адценняў модных не злічыць!
Штогод сваёй руплівасцю здзіўляеш,
Сваім жаданнем радасць падарыць.
Напомішся, завітвай на гарбату,
Я пернікаў салодкіх напаяку.
Пагутарым. Асвенцім маю хату,
Бо... колькі таго іччасця на вяку.

Беспарасонная

Бурытынавыя слёзы позняй восені
Паранілі мяне беспарасонную.
Не, не змяню я да яе адносіны —
Люблю непрадказальна-неўгамонную!
З кудзеркамі лімоннымі і лысую,
У строях залатых і эратычную.
І золкую, і сонечна-іскрыстую.
Лагодную, тужліва-драматычную.
Малінавы адвар у жоўтым кубачку
Разбавіў шэрасць вечара плакучага.
У цішыню захутаюся трубкай
І прапацею вершамі гаючымі.

...Знайшла для вершаў важную прычыну!
Наўмысна заўтра парасон пакіну.

Фота Кастуся Дробава.

Міхась ПАЗНЯКОЎ

Адкуль, калі і як гэты ліст апынуўся ў шуфлядцы майго стала? Не, яго тут раней не было, гэта дакладна... Я ўглядваўся ў вельмі знаёмы мне прыгожы жаночы почырк... Такі не падробіш. Ліст адрасаваны менавіта мне. У канцы трэцяй старонкі ён падпісаны адной вялікай літарай «В». Крыху ніжэй было пазначана: «чэрвень 1993». Сэрца страпанулася. Я зніякавеў. Думкі міжволі сягнулі ў той далёкі час...

Дваццаць восем гадоў я не ведаў пра існаванне гэтага ліста... Хто мог хаваць і праз такі вялікі адрэзак часу падкінуць яго мне?... Ну, вядома, толькі жонка, хто ж яшчэ? Госці? Не, гэта выключана. Мабыць, вырашыла скінуць грэх з душы, зразумеўшы, што гэты ліст ужо нічога не зменіць, не апячэ, не пакарае мяне — столькі вады ўцякло, усё змянілася ў маім жыцці...

Я адклаў канверт, разгарнуў пасланне з мінулага — тры старонкі са школьнага сшытка. У самым пачатку ўверсе выдзялялася, гіпнатызавала, хвалявала маё імя «Максіму К.».

Раптам у дзверы пакоя пастукалі.

— Можна адарваць цябе на хвілінку, — ціхім, выбачлівым голасам запыталася жонка. — Прабач, але дзве тэлеграмы прынеслі, ды і тэлефон хатні не змаўкае. Віншуюць цябе то з французскай, то з італьянскай прэміяй, то з выхадам юбілейнай кнігі...

— Прабач, — адгукнуўся я, — адключыў свой мабільны, каб не заміналі працаваць.

— Я разумею, — спакойна адрэагавала гаспадыня.

— Можа, адключы хатні тэлефон або папрацуй сакратаркай, дзякуй усім ад майго імя, кажы, што выйшаў з кватэры.

— Добра, скажы, а прэміі табе выплацілі ў ёўра ці ў рублях?

— Цябе гэта вельмі турбуе? — падняў я кплівыя вочы на жонку.

— Ну, што ты, — сумелася тая, — сяброўкі мае ўсё цікавцяца. А я не ведаю, што ім казаць.

— Кажы, што ў ёўра і ніяк злічыць не можаш, — усміхнуўся я.

— Зноў ты мяне не так зразумеў, — нібыта абурылася гаспадыня, не давяраючы мне, што з Парыжа і Рыма даслалі толькі дыпламы, ды і тое — па электроннай пошце.

Кабета паклала тэлеграмы на канапу і прычыніла дзверы.

Глыбокі роздум апанаваў мяне: што такое наша чалавечае жыццё? Што рухае намі? Вечныя пошукі высокага, шчырага, сапраўднага? А ці можа яно ў нашым такім недасканалым свеце быць не хвілінным, не кароткім, не выпадковым, а працяглым, бясконцым? Ці можам мы, людзі, знаходзіць сваё шчасце, зберагаць яго, быць па-сапраўднаму шчаслівымі?..

За плячыма ў мяне немалая, цікавая жыццёвая дарога, багатая на сустрэчы, здбыткі, дасягненні, узнагароды. Выраслі дзеці, падрастаюць унукі. Нібыта ўсё ёсць, ды нечага вартага няма... А калі і было, то мімаходзь, урыўкамі, часова...

Я падышоў да акна, і перад вачыма ўсплыў той далёкі 1993 год, успомнілася яна — аўтар незвычайнага ліста, шчырай, кранальнай споведзі. Юная, прыгожая, незвычайная... Чаму так шчымліва на душы? Я зноў перачытваю ліст В. — слова ў слова:

«Чорт яго ведае, што з намі часам творыцца, сама сабе не патлумачу, сама здзіўляюся... Чаго ж мне не хапала? Бесклапотнае, забяспечанае жыццё, добры сын, клапатлівы муж — тысячы жанчын аб гэтым толькі мараць. А-а, вось чаго — галавакружэння. Надта ўжо спакойна я жыла з мужам, за яго плячыма. Побач з ім у мяне ніколі не кружылася галава, ніколі моцна не білася сэрца, не прылівала задушліва да твару кроў. Вось чаму я так і не змагла прымусіць сябе пакахаць яго, хоць — бачыць Бог! — ён заслугоўвае кахання. Не я прыдумала: чалавек не можа ўладарыць сваімі пачуццямі. Я паважала і шанавала яго як мужа, як бацьку, як добрага сябра. Аказваецца, гэтага замала, каб адчуваць сябе шчаслівай. Напэўна, мне вельмі хацелася хоць аднойчы адчуць, як ірвецца з-пад ног у чорную бездань зямля, як салодкі хмель дурманіць галаву, як за спінай вырастаюць, трымцяць — не бяда, што папярочныя, — крылы...»

Мае вочы затуманіла тонкая вільготная плёнка, сэрца забілася, бы птах у клетцы. Яна так кахала мяне!.. Я быў

Фота з сайта fotokonkurs.ru.

такі шчаслівы! І, аслеплены каханнем сваім, не разумеў гэтага! Не цаніў як мае быць, не абярог нашага такога сапраўднага, святлістага кахання!.. А што я мог зрабіць у той няпросты час?! Я — жанаты, яна — замужняя! Муж — багаты прадпрымальнік! Я — бедны паэт у разважны, абыхаваў да літаратуры час!.. Але ж як мы не збераглі галоўнага, самага вартага, самага каштоўнага ў чалавечым жыцці?! Кахання, якое ўздыхала нас пад аблокі, не выпускала са свайго салодкага, магутнага палону?! Не, не палон гэта быў, а штосьці незямное, незвычайна ўзаемае, невытлумачальна прыгожае. Мы кахалі адно аднаго... Шчыра, радасна, моцна... І мы пакутавалі нашым каханнем, не ў стане змяніць жыццёвыя абставіны... Значыць, яно не можа быць вечным, працяглым, пастаянным? І што яно такое ўвогуле? Таямніца! Неспасцігальная! Можа, і добра, што такое! Яго не купіш, не атрымаеш у падарунак... Яно, непадуладнае грэшнаму чалавеку, сыхodziць з Неба і знікае па яго волі!..

Я зноў паглыбіўся ў чытанне ліста В., адрасаванага мне з далёкага 1993 года:

«Бог ёсць каханне» — дзе і ў каго я гэта вычитала? Не памятаю. Але гэта, відаць, адзіная рэлігія, адзінае бажства, якому варта маліцца.

Ты — першы мужчына, якога я пакахала. Чаму цябе? Не ведаю. Магчыма, таму,

што ўгадала ў табе адзінокую, непрыкаяную душу, якой гэтак жа пуста і холадна жывецца на свеце, як і мне? Муж — моцны, цэльны чалавек, ён цвёрда стаіць на зямлі, яму не страшныя ніякія буры, а ты — чалавек ранімы, які балюча адчувае няўмольную імклівасць часу і неажыццявімасць жаданняў. Ты шукаў не каханку, не ўцеху на гадзіну, а жывую душу, сябра, перад якім можна паспавядацца ў цяжкі час і які зразумее цябе і моўчкі падзеліць твой боль. І я чакала такога сябра, усё жыццё чакала. Магчыма, адзінота падштурхнула нас адно да аднаго, была першай прыступкай нашага кахання? Пэўна, што так яно і было. Нездарма ж нашы адносіны з самага пачатку былі свабодныя ад нясцерпных пакут цела, нездарма мы не хавалі іх ад чужых вачэй — мы былі вышэй за ўсякія забавоны. Нават грубым дакрананнем мы баяліся зрываць апошні дзівоснае пачуццё, якое нараджалася ў нашых душах...»

І сапраўды, мы маглі гадзінамі сядзець насупраць, вочы ў вочы, і размаўляць, дзяліцца ўражаннямі, радавацца працтанаму ці ўбачанаму. Мы былі невымоўна шчаслівыя бачыць адно аднаго, дыхаць адным паветрам, свяціцца ўза-

емнай радасцю, не дакранаючыся нават да рук. У нас былі агульныя погляды на жыццё, на свет, на дабро і зло. Нас яднала ўсё: ад зямлі да неба. Як звонка, сонечна, радасна смяялася яна, калі я жартаваў, чытаў паэтычныя экспромты, заўважаў у самым простым незвычайнае. Памятаю, ранняя бясснежная зімой прагульваліся вечарам па праспекце Пераможцаў. Тратуар ажно зырчэў і звінеў ад снежнай крупкі. Я пажартаваў: колькі брыльянтаў высыпала неба нам пад ногі, але мы не будзем збіраць іх. Яна доўга, цёпла, залівіста смяялася, нібы я выдаў такі перл, якога свет яшчэ не чуў. Гэта радавалася яе адчуванне і разуменне мяне, маёй чалавечай сутнасці, якая так імпанавала ёй, у якой яна пачувала сябе шчаслівай і вольнай.

А калі я трапіў у бальніцу і пасля аперацыі ляжаў некалькі дзён з забінтаванымі вачыма, яна прыходзіла і карміла мяне з лыжачкі. Ад яе кранальнай пяшчоты я плакаў, радуючыся, што за бінтамі В. не бачыць маіх па-дзіцячы шчаслівых слёз. Мужчыны ў палаце зайздросцілі мне, з уздыхам заўважаючы: «Які шчасліўчык!..»

Аднаго разу, калі мы позна заседзеліся ў яе дома і нечакана прыехаў з камандзіроўкі муж, яна ніколі не разгубілася. Пазнаёміла нас, не адправіла мяне сярод ночы дамоў. І мы з ім пазней віталіся

пры сустрэчах, нават часам ён адвозіў мяне на сваёй машыне дахаты...

Неўзабаве яны паехалі ў працяглую за межную камандзіроўку...

Некалькі разоў яна патэлефанавала мне з-за мяжы. Аднаго разу, прыехаўшы ў Мінск да маці, папрасіла сустрэчы. Мы больш за гадзіну гулялі па горадзе, часам дакараючы адно аднаго за страчанае. Яшчэ некалькі разоў яна набірала мой нумар тэлефона, маўчала і клала трубку. Я адчуваў яе дыханне і разумеў, што ў яе на душы. Яна баялася вяртання да страчанага намі...

Мне раптам стала вельмі балюча і горка... Калі ў той даўні час я зразумеў, што пакахаў яе ўсім сэрцам, то прызнаўся жонцы і пайшоў з дому. Я быў сумленны перад імі. Зняў кватэру. О, якія шчаслівыя мы былі ў тыя дні і ночы, калі яна магла быць са мной! Калі мы цалкам належалі адно аднаму. Тады ўвесь свет нібы знікаў або становіўся намі. Але аднаго разу, калі яна не намервалася завітаць на нашу кватэру, я загасцяваў у роднай сястры, дзе і заначаваў. А яна, засамоціўшыся, вырашыла позна ўвечары абрадаваць мяне сваім неспадзяваным з'яўленнем. Яна чакала мяне, запаліўшы свечку і выглядваючы ў акно, ды так і не дачакалася. О, як жа балюча ёй было ў тую ноч!.. Як вусцішна і самотна. Мяне і цяпер працінае наскрозь той яе цягучы боль. Пра што яна думала? Якія маланкі пачуццяў абпальвалі яе ўражлівую душу! Мабільных тэлефонаў тады яшчэ не было, і яна не ведала, дзе я і што са мною. Даруй мне, В., гэтую, бадай, адзіную, але жаклівую недарэчнасць у нашых адносінах...

На вуліцы за акном раптам зашумеў парывісты вецер, а затым шугануў вялікі, заліўны дождж. Памятаю, і нас з ёю аднойчы за горадам заспеў такі ж напорысты, шчыльны дождж. Схавацца на адкрытым месцы немагчыма. А нам было прыемна і радасна! Мы смяяліся, шчаслівыя і ўзнёслыя, нібы дождж змываў назаўсёды ўсе нашы сумоты і перашкоды. Танчылі, лавілі струмені ў прыгаршчы і дарылі адно аднаму. Нашы вочы і сэрцы былі перапоўнены сонцам кахання, сілай даверу, музыкай еднасці, песняю шчасця!..

Я зноў скіраваў свой позірк да ліста ад В., шкадуючы, што ён такі кароткі. Яна ж закончыла яго такімі словамі:

«Твая душа — гэта жывая крыніца, чыстая, светлая, якая прабіваецца на свет праз вечныя пласты зямлі. Вось чаму ў мяне так закруцілася галава...»

— Табе зноў тэлефануюць, каб павіншаваць, — пастукала ў мой пакой жонка.

— Скажы, калі ласка, што я выйшаў.

Дзякуй усім ад майго імя.

Я хутка апануўся і выйшаў з кватэры.

— Ты куды? Дождж на вуліцы, — занепакоілася жонка. — Хоць парасон вазьмі!

— Не трэба, — мякка адказаў я. — Хіба можа штосьці быць лепшым за дождж? Хачу паслухаць яго на вуліцы. — І націснуў кнопку ліфта.

Я паспяхаўся ў метро, не задумваючыся, куды паеду і чаму. Па дарозе прыгадаў, што, гуляючы ў той даўні час каля Свіслачы, мы з В. выбралі памятнае дрэва побач з мастом — магутную таполя. І далі слова: калі нешта разлучыць нас, то будзем прыходзіць туды. Я выйшаў на станцыі «Кастрычніцкая» і пакрочыў да ракі. Дождж не сунімаўся, але ён быў цёплы і не надта густы. Я ішоў без парасона, ловячы светлыя кызятлівыя струмені ў далоні і абмываючы імі гарачы твар. Напэўна, я здзіўляў рэдкіх пракожых, але не звяртаў на іх ніякай увагі. І кіраваў да таполі, да сапраўднага, але мімалётнага і незваротнага шчасця.

Тонка адчуваць прыроду

У выдавецтве «Мастацкая літаратура» сёлета пабачыла свет кніга «Лясная гісторыя». Яна, быццам гронка спелай рабіны, складаецца з 25 сакавітых апавяданняў аб прыродзе, напісаных вядомымі беларускімі пісьменнікамі.

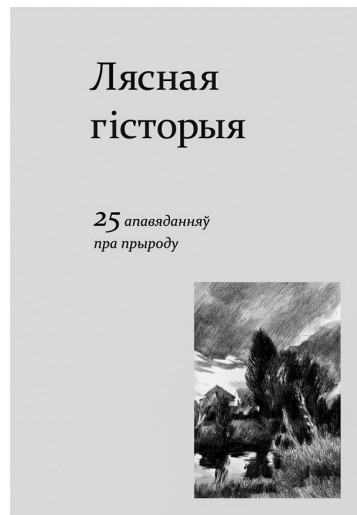
Нізка апавяданняў пачынаецца з твора Вячаслава Адамчыка «Сцежка на расходніку». Пісьменнік быццам за руку вядзе чытача па сваіх родных сцяжынах і паступова знаёміць яго з героямі, жыхарамі хутара ці вёскі. Кожны са сваёй гісторыяй, праблемамі трапна адлюстроўвае каларыт і самабытнасць вясковага жыцця. Выклікае захапленне, як Вячаслаў Адамчык адмыслова апісвае ваколіцы сваёй вёскі, асабліва дарогу. Усю любоў, пяшчоту, замілаванне і смутак аўтар заключыў у словы.

Неверагоднай шчымлівасцю, узбуджанасцю, прыўзнятым настроем, трапятаннем перад надыходам цеплыні прасякнута апавяданне Максіма Гарэцкага «Вясна». Тут — буянства колераў, багацце фарбаў, гулкі гоман гукаў.

Кожнае слоўца напоўнена бадзёрым заклікам і лагоднасцю, ласкавасцю адначасова. Гэта сучэльнае гуканне вясны і добрага настрою.

Чытаючы ўспаміны аўтараў, пісьменнікаў, міжволі ловіш свае флэшбэкі, асацыяцыі з дзяцінства, знаёмыя і блізкія толькі табе. У кожнага ёсць свая пратапаная сцяжынка. Ці лужок, напрыклад, які жыве ў аповедах тваёй бабулі. І, нягледзячы на тое, што Янка Брыль расказвае пра іншы, ты ўсё роўна ўяўляеш свой, родны, «са сваёй асобнай назвай, са сваёй маленькай гісторыяй, якая штогод папаўнялася новымі фактамі». У гэтым, здаецца, і смак такіх апісанняў прыроды. Заўсёды пазнаеш апісанне Коласа ці Караткевіча, бо яны перадаюць свае адчуванні і пачуцці праз трапныя адмысловыя выразы так, што заўсёды адгукаюцца аднолькава.

Апісанні прыроды маюць медытацыйную функцыю. Яны чытаюцца толькі павольна, ты нібыта па

дробачцы смакуеш кожнае слоўца. Менавіта так сказы напаўняюцца фарбамі, фарбы малююць вобразы, а вобразы ствараюць карціны, у якіх ты апынаешся. А там успрымаеш светаадчуванне аўтара і знаходзіш асацыяцыі, блізкія толькі табе.

«Лясная гісторыя» — зборнік, названы па апавяданні Уладзіміра Караткевіча. Пісьменнік распавёў сапраўдную гісторыю, якая заклікае да роздуму, мае сваіх герояў, як станоўчых, так і адмоўных, насычана фантазіяй і непаўторнай метафарычнасцю слова. «Лясная гісторыя» — гэта захапленне прыродай, пратэст, раскрыццё чалавечага характару, пошукі дабрыні і справядлівасці, пасыл людзям берагчы жывое. «Адвечны гонар мужчыны ў тым, каб забіваць нават ваўкоў без лішніх пакут. Яны ворагі, але без злоснага намеру. Проста так загадала маці-прырода. Таму — забі, але не здзекуйся. Ты — чалавек». Апавяданне пра чалавечнасць.

Увогуле, кожны твор у зборніку заклікае ахоўваць прыроду. Некаторыя апавяданні — праз любоў і прыгажосць, некаторыя — праз учынкі і антыўчынкі людзей. Галоўны зварот — да адказнасці чалавека за свае дзеянні: не знішчыць, а захаваць, зберагчы і дапамагчы. Усё жывое — і лось, і жаўрук,

і рамонак пры дарозе — хоча і павінна жыць. Чалавек не мае права забіраць жыццё ў істоты дзеля забавы, задавалення свайго інтарэсу, спатолення прагі забіць...

Менавіта зараз, калі ў лесе паўздымалі свае галовы апранутыя ў шапкі спадары грыбы і абвясцілі гэтым пачатак грыбнага сезона, цікава прачытаць апавяданне Івана Навуменкі «Па грыбы». Калі каратка, то аўтар запрашае чытача сабе ў спадарожнікі. Ці часта выпадае магчымасць разам з пісьменнікам пайсці ў грыбы? Іван Навуменка расказвае пра сваё пасвячэнне ў грыбное тайства, «грыбное» саперніцтва, знаёміць з разнастайнасцю грыбоў, адметнасцю іх збірання ў розных рэгіёнах. Той, хто прайшоў гэтае пасвячэнне, ужо ніколі не зможа быць абыхавым да лесу. Толькі першы цар-грыб прыўзняў свой капялюш, лес пачынае трубіць пра гэта. І не кожны можа такі кліч пачуць.

Прачытаўшы апавяданне, падумала: як жа пашчасціла, што раней мабільныя тэлефоны і фотаапараты не былі ў шырокім карыстанні. Інакш на старонках часопісаў і кніг маглі б не з'явіцца многія расповеды пра лес. А цяпер мабільнік з'яўляецца абавязковым атрыбутам грыбніка. Можна не арыентавацца па вырубках, палянах, — навігатар вывядзе цябе з лесу. Ды й першы знойдзены грыб ці самы вялікі трафей сучаснае пакаленне грыбнікоў імнецца сфатаграфавальна і абавязкова ў сацсетках размясціць, каб пахваліцца. Нам пашчасціла, што старэйшае пакаленне грыбнікоў, асабліва грыбнікоў-пісьменнікаў, свае «зоркавыя сустрэчы» і пачуцці ад іх «апранала» ў словы і адлюстроўвала ў апавяданнях.

Павучальным творам з'яўляецца апавяданне Андрэя Федарэнкі «Рабіна». Пра тое, што не трэба адступаць ад мэты, быць настойлівым і ісці да канца, калі ты задумаў зрабіць для сябе нешта важнае. Пра прыклад жыццёстойкасці дрэва і настойлівасці чалавека — так больш дакладна.

Твор пачынаецца наступным чынам: «Я з самага дзяцінства марыў пасадзіць хоць якое-небудзь дрэўца. Каб потым ведаць, што яно — маё, каб расці разам з ім, каб патаемна лічыць яго сваім адзіным сябрам ці сяброўкаю. Смешная вядома, мара. Дзіцячая. Просценькая. Падумаеш, мара! Хочацца, дык вазьмі і пасадзі». Была падобная дзіцячая мара і ў мяне, толькі мы з сябрам узялі за мэту больш глабальную задачу — пасадзіць сад. Месца выбіралі нядоўга: вырашылі, што загончык у адкрытым полі будзе ідэальным месцам, бо знаходзіцца на аднолькавай адлегласці і ад майго дому, і ад дому сябра. Так, марылі мы, будзем у садзе сустракацца сем'ямі і смажыць шашлык... Нічога ў нас не атрымалася. А пазней выпадак ператварыўся ў пацешную гісторыю. Сад мы больш не садзілі. І вось я думаю: а, можа, дарма? Дрэва А. Федарэнкі вырасла таксама не з першага разу...

«Лясная гісторыя» — гэта захапленне прыродай, пратэст, раскрыццё чалавечага характару, пошукі дабрыні і справядлівасці, пасыл людзям берагчы жывое. «Адвечны гонар мужчыны ў тым, каб забіваць нават ваўкоў без лішніх пакут. Яны ворагі, але без злоснага намеру. Проста так загадала маці-прырода. Таму — забі, але не здзекуйся. Ты — чалавек». Апавяданне пра чалавечнасць.

«Лясная гісторыя» — сапраўдны скарб для чалавека, для таго, хто тонка адчувае прыроду. Некаторыя апавяданні дынамічныя, некаторыя павольныя і разважлівыя. На любы густ. Быццам бярэш цукеркі з вазы, зняўшы старанна абгортку, павольна смакуеш кожную і атрымліваеш асалоду — так чытаецца кожны твор.

Дзіяна КАЗІМІРЧЫК

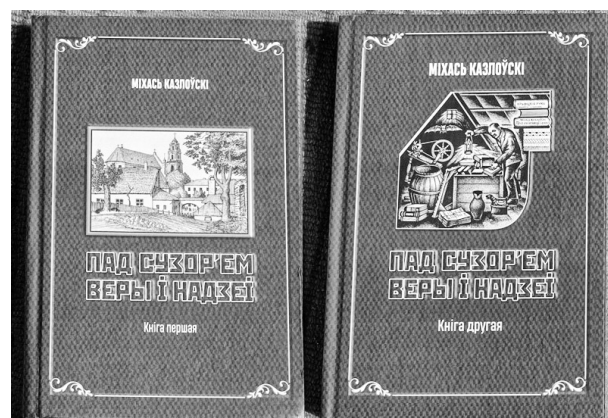
З даследчыцкай скарбонкі

Не вельмі часта аўтары, якія працуюць у рэгіёнах (няхай сабе і ў такіх, як культурная сталіца Міншчыны — Маладзечна), дораць аматарам кніжнага чытання настолькі грунтоўныя працы. Хаця, безумоўна, асветнікаў, краязнаўчых здабыткі і адкрыцці якіх служачь прыкладам, у сучаснай Беларусі шмат: Ігар Пракаповіч з Пастаў, Міхась Карпечанка з Бялыніч (на жаль, ужо пайшоў з жыцця), Анатоль Гладышчук, Уладзімір Аляксандраў, Юрый Рубашэўскі з Брэста, Мікола Гайба з Навагрудка, Анатоль Падліпскі з Віцебска.

Толькі дзве кнігі, якія знітаваны адной назвай — «Пад сузор'ем веры і надзеі», уяўляюць двухтомны збор твораў аднаго аўтара і выдадзены невялікім накладам у выдавецтве «Кнігазбор», ды іх сустрэчу з беларускім чытачом можна смела лічыць знакавай.

Так, маладзечанскі краязнаўца, дасведчаны гісторык айчыннай літаратуры, ініцыятар многіх асветніцкіх праектаў, чалавек, які актыўна спрыяе ўзнаўленню многіх старонак літаратурна-мастацкай спадчыны Беларусі, Міхась Казлоўскі сабраў разам найлепшае з напісанага за гады творчай працы.

Уважліва перагарніце старонкі выдання — і вы адчуеце асалоду знаёмства з невядомымі, магчыма, дагэтуль імёнамі, самі дакраняюцца да многіх таямніц беларускай культуры. І яшчэ, несумненна, адчуеце асалоду знаёмства з роднай мовай.

У першую кнігу (першы том) увайшлі артыкулы, эсэ, літаратурныя партрэты, аб'яднаныя ў раздзел «Забытае рэха вяртаю», а таксама раздзел ці фактычна асобная кніга «Нашчадак слаўных крывічоў: эцюд да партрэта Адольфа Клімовіча, чалавека і грамадзяніна».

Другую кнігу склалі бібліяфільскія нататкі «Да кніжных скарбаў дакрануся...» і раздзел «Цяпло айчынных камянёў: старонкі мінулага». Завяршае том адмысловае «замест пасляслоўя» «Дыхнула ветрам дзён», куды ўвайшлі вершы, прысвечаныя Міхасю Казлоўскаму. Іх аўтары — Ніл Гілевіч, Сяргей Панізнік, Васіль Жуковіч, Віктар Шніп, Станіслаў Валодзька, Алесь Квяткоўскі,

Мар'ян Дукса, Галіна Асіповіч, Лідзія Гардынец, Ала Клемянок. Ужо сам падбор паэтаў — сведчанне надзвычайнай характарыстыкі асобы беларусазнаўца, чалавека, які рэальнымі справамі паказвае прыклад служэння Бацькаўшчыне. Цытуем радкі з верша народнага паэта Беларусі Ніла Гілевіча: «Калі папраўдзе мы сыны // Скарынавай зямлі — // мы ўсё адробім, каб яны // Павек між нас былі. // Мы вернем, мужа і без слёз, // Іх душы з небыцця. // Якой цаной? Як судзіць лёс — // Дык і цаной жыцця». Сапраўдны завет! І завет не толькі Міхасю Казлоўскаму...

І вось што, дарэчы, напісаў пра свайго сябра, таварыша па многіх супольных ініцыятывах паэт Віктар Шніп: «Адны гавораць, а другія робяць // Спакойна, не чакаючы, што іх // Пахваліць сёння і нашчадкі ўспомняць... // <...> І сыплецца пясок на нас штохвілі, // Самотных, ды яшчэ, як свет, жывых, // Каб мы свой Край павек не разлюбілі, // Нібы дарогу да старой царквы...» (з кнігі «Балада камянёў», 2006 год).

Несумненным падаецца пасля знаёмства з двухтомнікам Міхася Казлоўскага і тое, што гэтае выданне павінны мець хаця б самыя галоўныя кніжныя краіны — і Нацыянальная бібліятэка Беларусі, і тыя, якія маюць дачыненне да выхавання, адукацыі гісторыкаў, філолагаў, нават філосафаў і сацыёлагаў. «Пад сузор'ем веры і надзеі» — гаваркія, шматзначныя старонкі пра Беларусь і айчынную культуру, нашу гісторыю.

Сяргей ШЫЧКО

Палаяцела птушачка па свеце

Чалавек з трыма прозвішчамі... Здавалася б, падобнае немагчыма. Толькі нездарма кажуць: ці не ў кожным правіле ёсць выключэнне. Да 1827 года ў Расіі яўрэяў у войска не прызывалі. Аднак імператар Мікалай I адмяніў гэты прывілей. Але яўрэі знайшлі выйсце. Хлопчыкаў з багатых сем’яў прыпісвалі да бедных. Часам у якога-небудзь рамесніка налічвалася восем, а то і болей дзяцей. У рэкруты бралі нярэдка па двое-трое з адной сям’і, але, зразумела, не чужых.

Гэтакім шляхам пайшоў і адзін з верхавадаў капільскага кагалу Мойша Бroyдэ. Свайго сына, які нарадзіўся 20 снежня 1836 года (па старым стылі), ён запісаў не Шолам-Якавам Бroyдэ, а Шолам-Якавам Абрамовічам. Па пашпарце ён увагуле значыўся Саламонам Майсеевічам Абрамовічам. Калі стаў пісьменнікам, узяў псеўданім Мендэле Мойхер-Сфорым. Перад гэтым давялося нямаля зведаць.

Застаўшыся ў 14-гадовым узросце без бацькі, выхоўваўся ў багатых сваякоў у Цімкавічах. Ды хутка ўцёк ад іх. Не прыжыўся і ў сваяка ў Вільні. Двойчы спрабаваў вучыцца ў ешыбоце. Ледзь не стаў зямлем слупкага рэбэ Ейны, таксама чалавека багатага: ён меў нават сваю сінагогу. Калі маці выйшла замуж за млынара з хутара Мельнікі, Мойхер-Сфорым стаў хатнім настаўнікам яго дзяцей ад першай жонкі.

Запісваў тэксты песень, якіх нямаля чуў у Капылі ад Іцкі-шаўца. Узяўся за п’есу. Толькі хутка стала не да яе. Выпадкова пазнаёміўся з нейкім кульгавым Аўрамелем, які прапанаваў яму падацца на Вальнь. Шолам-Якаў падгаварыў сваю цётку з дзіцем скласці кампанію. Але Аўрамель аказаўся звычайным жабраком. Прымушаў і яго гэта рабіць.

Пашанцавала, што сустрэўся з даўнім сябрам, які быў родам з капільскай вёскі Грозава, а цяпер жыў у Камянец-Падольскім. Ён пазнаёміў з вядомым мясцовым дзеячам, настаўнікам, знаўцам Бібліі Аўраамам-Бэрам Гатлоберам. Гэтае знаёмства і вызначыла далейшы лёс Мендэля Мойхер-Сфорыма. Узяўся вывучаць рускую і нямецкую мову. Урокі давала дачка Гатлобера. Зацікавіўся сусветнай літаратурай. Пісаў трактаты па надзённых праблемах выхавання. Асуджаў талмудысцкую адукацыю, выкрываў яе дагматызм, схаластычнасць.

У 1857 годзе дэбютаваў у газеце «Хамагид» артыкулам «Ліст па пытанніях выхавання». «Хамагид» па-беларуску «Прапаведнік». На гэты час ужо здаў экзамены ў казённае вучылішча і мог займацца педагогічнай дзейнасцю. Але цяпер хацеў цалкам прысвяціць сябе публіцыстыцы. Пераехаў у Бярдзічаў, дзе пісаў артыкулы, розныя трактаты. А ў 1860 годзе выйшла яго першая кніга публіцыстыкі «Мірны суд». У ёй палемізаваў з вядомым тады педагогам і пісьменнікам, аўтарытэтам у яўрэйскім асяродку Лазарам Цвейфелем. Адразу звярнуў на сябе ўвагу.

Заняўся і перакладамі на іўрыт. На ім надрукаваў і навелу, пасля чаго засеў за раман «Бацькі і дзеці», паклаўшы ў яго аснову гэты твор. Разлічваў на поспех, але ў напісанні рамана яму не ставала майстэрства. Дый пазнаёміліся з ім многія. Просты народ іўрыт не ведаў, размаўляў на ідыш. Зразумець, што для таго, каб заўважылі, трэба пісаць на ідыш.

Словы не разыхліся са справай. У пецярбургскім штотыднёвіку «Колме-васэр», па-беларуску «Голас апавяшчаючы», апублікаваў першы свой твор на гэтай мове — аповесць «Маленькі чалавечак». Так і нарадзіўся пісьменнік Мендэле Мойхер-Сфорым. Псеўданім узяў, бо не хацеў, каб хто-небудзь папракаў, што асміліўся пісаць не на іўрыце. Праўда, рукапіс быў падпісаны не імем Мойхер-Сфорым, а Сендэрл-кніганоша.

Сендэрлам звалі чалавека, якога з канякай, запрэжанай у лёгка драбінкі, часта можна было напаткаць як у самім Бярдзічаве, так і ў наваколлі. Ён прадаваў не толькі кнігі, а і тавары паўсядзённага ўжытку. Па-яўрэйску ж кніганоша — мойхер-сфорым. Гэта і скарыстаў выдавец штотыднёка «Колме-васэр» Аляксандр Цэдэрбаум. Імя Сендэрл памяняў на Мендэле, дадаў слова «кніганоша» па-яўрэйску і — калі ласка: Мендэле Мойхер-Сфорым.

Па-яўрэйску Аляксандр азначае Сендэр. Таму і падумалася выдаўцу «Колме-васэра»: а ці не наўмысна Шолам-Якаў правёў такую паралель: Аляксандр — Сендэр — Сендэрл? Разумеў, што ён, Сендэр Цэдэрбаум, таксама з’яўляецца свайго роду «кніганошам», нясе ў народ веды. Але, разважыўшы, вырашыў, што ўсё ж лепш, калі ў літаратурным прозвішчы не будзе двухсэнсоўнасці.

Так і з’явіўся на літаратурнай арэне «Мендэле-кніганоша». Ён прыйшоў, каб сказаць праўду пра яўрэйскі народ. Аповесць, напісаная як маналог самога «маленькага чалавечка» Іцхока-Аўрэма (часам аўтар выступае і ад свайго імя), надзіва псіхалагічна глыбока раскрыла саму душу яўрэяў. Пра гэта Мендэле Мойхер-Сфорым прама сказаў, укладаючы ў вусны галоўнага героя тое, пра што думаў: «... я ж таксама яўрэй, у мяне таксама, як кажуць, жывая душа, і ёй таксама хочацца да ўсяго прыслухацца, прынохацца, як і кожнай яўрэйскай душы. Гэта ж часта прыносіць карысць».

Твор меў вельмі шырокі рэзананс. Следзям за першым выданнем праз год, у 1865-м, выйшла другое, а ў 1879 годзе «Маленькі чалавечак» з’явіўся ў моцна

На тытуле асобнага выдання «Падарожжа Веніяміна Трэцяга», якое выйшла ў Вільні ў 1878 годзе, пазначана: першая частка. Усё адно аповесць прынесла яму сусветную славу. Спачатку ў 1885 годзе была перакладзена на польскую мову, затым пад назвай «Яўрэйскі Дон Кіхот» з’явілася на рускай і чэшскай. Мойхер-Сфорым у пэўнай ступені таксама з’яўляўся Дон Кіхотам. У яго гэтакі ж высокі маральны патэнцыял спалучаўся з нізкім болевым парогам, з-за чаго беды яўрэйства ён успрымаў як уласныя.

перапрацаваным выглядзе. Вобраз галоўнага героя яшчэ больш псіхалагічна заглыблены. «Маленькі чалавечак» Мендэлю Мойхер-Сфорыму быў вельмі дарагі. Гэты твор стаў, па асабістым яго прызнанні, «краевугольным каменем новай яўрэйскай літаратуры». Важны і такі момант: «[...] і я пасябраваў з мой ідыш».

П’еса-памфлет «Такса, ці Банда дабрадзеяў горада», напісаная ў 1869 годзе, прынесла яму не меншы поспех. Такса ў дадзеным выпадку — не парода сабакі. Гэты падатак ці, іначай кажучы, каробачны збор даваўся ў водкуп каму-небудзь з багаццяў. Мойхер-Сфорым выкрыв тых, хто пад выглядам клопатаў

аб чысціні іўдзейскай рэлігіі вяршыў брудныя справы. Калі ў «Маленькім чалавечку» толькі пачаў раскрывацца як сатырык, у «Таксе...» ён дасягнуў надзвычайнага поспеху ў выкрыцці тых, хто паразітаваў на сваім народзе. Абодва творы выклікалі нянавісць з боку таўстасумаў. Давялося развітацца з Бярдзічавам і пераехаць у Жытомір.

Не пісаць ужо не мог. У 1873 годзе надрукаваў аповесць «Кляча». Гэты твор, як, бадай, ніводзін іншы ў яго, алегарычны. Ледзь прыкметная іронія спалучаецца з мягкім, прасветленым лірызмам. Рэальнае перакрывае фантастычным. Малады чалавек Ісролік з таварыства «Абарона жывёл» пашкадаваў ледзь жывую каняку, якая, удзякаючы ад хлапчукоў і сабак, знісіленая, павалілася. Прынёс ёй сена. Як жа здзівіўся, калі яна нечакана загаварыла. Ісролік папраціў яе расказаць пра сваё жыццё.

Сатыра Мендэле Мойхер-Сфорыма вырастала з паўсядзённага жыцця яўрэйскага народа. Пацвярджэнне таму — раман «Фішка Кульгавы» і аповесць «Падарожжа Веніяміна Трэцяга». Фішка Кульгавы ў пэўнай ступені — Аўрамель, з якім некалі ён адправіўся ў няблізкі свет. Гэта адзін з самых яркіх народных характараў ва ўсёй яўрэйскай літаратуры.

Пакутны лёс пакутнага чалавека. А колькі такіх Фішкаў — кульгавых, бязногіх, сляпых, абяздоленых — было ў вялікіх і малых містэчках. Назвы розныя, а жыццё — аднолькавае. Яшчэ адзін класік яўрэйскай літаратуры Шолам-Алейхем дакладна прыкмеціў, што Кабцанск, Тунеядаўка і Глупск — «вось тры сталіцы, якія фігурыруюць ва ўсіх тварэннях Мендэля Мойхер-Сфорыма і сваімі назвамі трапна выяўляюць усю сутнасць тадышняга яўрэйскага гета... Глупск — невуцтва, Кабцанск — жабрацтва, Тунеядаўка — беднякі без рамяства, без работы, без заняткаў, лішнія істоты на свеце».

У Тунеядаўку пераносіць аповесць «Падарожжа Веніяміна Трэцяга». У ёй шмат сарказму, іроніі, досціпу, непераўздыдзенага яўрэйскага гумару. Веніяміна Трэцім галоўны герой стаў невыпадкова. Ён можа быць годным прадаўжальнікам двух папярэдніх Веніямінаў. Найбольш Веніяміна з Тудэлы — падарожніка XII стагоддзя, аўтара кнігі «Падарожжы рабі Веніяміна». Увайшоў у гісторыю як Венямін Першы. У 1818—1864 гадах жыў Венямін Другі. У сапраўднасці Іосіф Ізраіль, але, маючы схільнасць да блуканняў, узяў сабе імя знакамітага папярэдніка. Пра свае падарожжы расказаў у кнізе «Пяць гадоў на Усходзе».

Гэтыя два Веніяміны спачатку нічым не вызначаліся, як і персанаж аповесці Мойхера-Сфорыма, які прызнаецца:

«[...] усё сваё жыццё, гэта значыць да таго, як я задумаў здзейсніць сваё вялікае падарожжа, я правёў у Тунеядаўцы. Тут я нарадзіўся, тут выхоўваўся, тут у добры час і ажаніўся са сваёй набожнай Зэльдай, — хай пашле ёй Гасподзь доўгія гады».

Пра падарожжа свайго літаратурнага героя Мойхер-Сфорым расказаў так захапляльна, што ад твора не адарвацца. Відаць, збіраўся напісаць працяг гэтай аповесці. На тытуле асобнага выдання «Падарожжа Веніяміна Трэцяга», якое выйшла ў Вільні ў 1878 годзе, пазначана: першая частка. Усё адно аповесць прынесла яму сусветную славу. Спачатку ў 1885 годзе была перакладзена на польскую мову, затым пад назвай «Яўрэйскі Дон Кіхот» з’явілася на рускай і чэшскай. Мойхер-Сфорым у пэўнай ступені таксама з’яўляўся Дон Кіхотам. У яго гэтакі ж высокі маральны патэнцыял спалучаўся з нізкім болевым парогам, з-за чаго беды яўрэйства ён успрымаў як уласныя.

Аб папулярнасці «Падарожжа Веніяміна Трэцяга» сведчыць і тое, што аповесць была інсцэніравана і пастаўлена многімі тэатрамі не толькі Расіі, але і Еўропы. На сцэне ж Дзяржаўнага яўрэйскага тэатра ў Маскве ролю галоўнага героя выконваў славетны акцёр, народны артыст СССР Саламон Міхоэлс.

У 1881 годзе Мойхер-Сфорым назаўсёды пасяліўся ў Адэсе. Не толькі творча працаваў (у 1889 годзе былі надрукаваны першыя часткі рамана «Запаветны пярсцёнак», у 1899-м — аповесць «Шлёма, Хаймаў сын»), але і займаўся педагогічнай дзейнасцю, узначаліў яўрэйскую школу. Памёр 8 снежня 1917 года.

Яркае старонка ў жыцці і творчасці яго — стасункі з Шолам-Алейхемам. Нягледзячы на рознасць ва ўзросце ў 23 гады, яны сябравалі. Спачатку былі завочныя кантакты. Калі ў 1884 годзе адзначалася 25-годдзе творчай дзейнасці Мендэля Мойхер-Сфорыма, малодшы калега паслаў рускамоўны ліст з горада Белая Царква Кіеўскай губерні, падпісаны Саламон Рабіновіч.

Гэтае імя на той час Мендэлю нічога не гаварыла. Нічога не чуў пра маладога яўрэйскага пісьменніка, які ўвойдзе ў літаратуру як Шолам-Алейхем. З-за загрузанасці на гэты ліст не адказаў. Калі ж пазнаёміўся з яго творами, быў у вялікім захапленні. Пра гэта і паведаміў яму. Пасля пастаянна перапісваліся Мендэлю Мойхер-Сфорыму вельмі спадабалася, што Шолам-Алейхем назваў яго «дзядулем яўрэйскай літаратуры». Адказваючы яму, напісаў «мой любімы ўнук». Пазней звяртаўся і больш цёпла: «мой дарагі ўнук».

Упершыню ж сустрэліся ў 1888 годзе. Шолам-Алейхем гасцяваў у Мендэля Мойхер-Сфорыма некалькі дзён. Пасля, бываючы ў Адэсе, абавязкова завітваў да свайго старэйшага таварыша. Так хутка зблізіліся таму, што абодва былі пачынальнікамі новай яўрэйскай літаратуры. Хоць спіс першапраходцаў будзе няпоўным без Іцхака Пераца. Мендэле Мойхер сярод іх — старэйшы не толькі па ўзросце. Ён — і старэйшы на літаратуры на ідыш, што і меў на ўвазе Шолам-Алейхем, называючы яго дзядулем.

Як ні прыгадаць адно з выказванняў выдатнага капіляніна: «Здаецца, што з самага нараджэння я накіраваны быў для ролі пісьменніка майго народа, а, каб пазнаёміцца з яго жыццём, Бог сказаў: ідзі, птушачка мая, ляці па свеце і будзь самым няшчасным яўрэем». Аднак гэты «самы няшчасны яўрэй» дбаў пра шчасце не толькі сваіх супляменнікаў яўрэяў, але і іншых народаў. Беларусы — не ў апошнюю чаргу.

Алесь МАРЦІНОВІЧ

Па-за межамі часу

Наколькі той ці іншы выставачны праект запатрабаваны і тым больш паспяховы, відаць адразу па колькасці ахвотных убачыць яго ў дзень адкрыцця. У гэты дзень можна паразмаўляць з арганізатарамі ці куратарамі: калі пашанцуе, пазнаёміцца з творцамі; для некаторых важна першым аглядзець работы, каб потым параіць ці адгаварыць знаёмых завітаць. Але найперш гэта сапраўдная цікавасць да мастацтва, да якой далучаецца даволі праявілі мэта — імкненне аматараў падтрымаць пэўную пляцоўку. Адною з любімых жыхарымі сталіцы стала галерэя LIBRA, што зусім нядаўна ўвайшла ў топ найбольш папулярных культурных прастор. Колькасць гасцей на адкрыцці выставачнага праекта «Шэдэўры Гюстава Дарэ», арганізаванага ў Нацыянальным цэнтры сучаснага мастацтва гэтай галерэі, сумнявацца не дазволіла.

«Шэдэўры Гюстава Дарэ» з ілюстрацыямі французскага мастака, графіка, ілюстратара, а таксама скульптара XIX стагоддзя можна ўбачыць у НЦСМ на Незалежнасці, 47. У экспазіцыі — больш як 120 ілюстрацый да літаратурных твораў, якія прынеслі творцу сусветную славу, а таксама ілюстрацыі да Бібліі, выкананыя ў тэхніцы літаграфіі ў канцы XIX стагоддзя. Прадстаўленыя творы маюць сертыфікат сапраўднасці. Яны ўзяты з прыватных еўрапейскіх калекцый, а пасля выстаўкі будуць вернуты ўладальнікам. Адзначаецца, што пакуль гэта адна з найбольш поўных экспазіцый майстра, якая дэманструецца на постсавецкай прасторы.

Пра французскага генія, па-сапраўднаму прызнанага ў свеце толькі пасля смерці, пісалі многія дзесяцігоддзі: пра адносна нядаўгі жыццёвы шлях (памёр ён ва ўзросце 51 года), пра стварэнне ім новага стылю ў мастацтве, пра тое, што адзін з найлепшых ілюстратараў у свеце не меў мастацкай адукацыі, а таксама пра мноства перавыданняў дзясяткаў найвялікшых твораў з графікай Гюстава Дарэ. Айчынны чытач, які не мае ў сваёй хатняй бібліятэцы кніг з ілюстрацыямі мастака, у кніжных крамах і на розных платформах можа набыць сёння Біблію, «Боскую камедыю» Дантэ Аліг'еры, а таксама зборнік казак Шарля Перо ў перакладзе Івана Тургенева і выданне пад назвай «Класіка ў ілюстрацыях Гюстава Дарэ». Толькі гэта далёка не ўсё спіс даступнай (зразумела, адносна — з-за высокіх цэн на кнігі з якаснай паліграфіяй) літаратуры. Так, чытач мае магчымасць пазнаёміцца і з «Прыгодамі барона Мюнхгаўзена» Эрыха Распэ, выдадзенымі ў выдавецтве «Снег». Кніга надрукавана па французскім выданні Шарля Фюрна (1794—1859), да якога Гюстаў Дарэ ў 1872 годзе

Раман Сустаў «Sunrise», 2008 г.

стварыў цыкл ілюстрацый з 118 малюнкаў у тэксце і 29 асобных палосных ілюстрацый.

Аднак выстаўка ў Мінску — асабліва асалода. Мастак і ў XIX стагоддзі выходзіў па-за межы часу і ствараў дасканалыя сусветы, дзе імгненні нібы спыняліся. Сёння ж работы Гюстава Дарэ ўспрымаюцца як тое, што

Валерый Славук «Кошкі», 2000 г.

не паддаецца разуменню. Звышнатуральнае, надчалавечае, касмічнае... Мастацтвазнаўцы адзначаюць: да яго яшчэ нікому не ўдавалася надаць гравюры настолькі дзіўную і чуллівую ступень жывапіснасці. Пераасэнсоўваючы традыцыйную гравюру, ён падняўся на найвышэйшую ступень у сваім мастацтве і ствараў карціны, поўныя сілы задумы, самабытнасці, фантазіі, неардынарнасці і майстэрства. Між тым яго адзіным настаўнікам у свой час быў спадар Дзюбуа, выкладчык каледжа Сен-Луі. Але галоўным стымулам да творчасці ў мастака былі ўражання, пачэрпнутыя з убачанага. Доўгія гады ён праводзіў у Луўры, вывучаючы вобразы з карцін старых майстроў. Мабыць, адыграла сваю ролю і памяць творцы: ён маляваў, абпіраючыся на яе, і амаль не звяртаўся па дапамогу да натуршчыкаў. Дарэчы, асабістае жыццё мастака застаецца таямніцай. Існуюць яго раннія партрэты членаў сям'і, маці і аднаго з братоў, некалькі аўтапартрэтаў. Ёсць яшчэ адна карціна, якая нагадвае няскончаны накід, пад назвай «Мадам Дарэ». Лічыцца, што на ёй намалявана жонка жывапісца.

Кожная гравюра Гюстава Дарэ ў экспазіцыі дапаўняецца тэкстам адпаведнага твора, таму ў наведвальнікаў атрымаецца прасякнуцца вобразамі, якія хацеў перадаць аўтар, засяродзіцца на сэнсах. Звяртаючыся да першакрыніцы, мастак тонка і паслядоўна прытрымліваўся сюжэта, ледзь не даслоўна раскрываючы для чытача ўсе межы пачуццяў, сумненняў, перажыванняў, эмоцый і пакут персанажаў. Усёбдымны свет кожнага твора, які паўставаў перад талентам Гюстава Дарэ, меў яшчэ адзін шанс не застацца ў мінулых стагоддзях. Сярод такіх — «Боская камедыя» Дантэ Аліг'еры (1861), «Дон Кіхот» Мігеля дэ Сервантэса (1862—1863), «Страчаны рай» Джона Мільтана (1865—1866), ілюстрацыі да якіх прадстаўлены на выстаўцы ў НЦСМ. Некаторыя кнігі розных гадоў з фондаў Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі складаюць паўнавартасную частку экспазіцыі.

Акрамя тэкстаў, без якіх, здаецца, выстаўка не магла абысціся, праект суправаджаецца квістамі, лекцыямі і, натуральна, дакументальнымі фільмамі пра генія. Госці даведаюцца шмат цікавага. Напрыклад, што Гюстаў Дарэ пачаў тварыць з ранняга дзяцінства, калі яшчэ сам сябе не помніў, у 7 гадоў меў сваю паўнавартасную

калекцыю, а ў 15 ужо выстаўляўся ў Парыжскім салоне. За жыццё ён стварыў больш чым 40 тыс. твораў. Дарэчы, сярод ашаламляльных работ Гюстава Дарэ ёсць адна, якая няхай і не вельмі папулярная ў нас, аднак выклікае не меншую цікавасць, чым тыя ж ілюстрацыі да твора «Гарганцюа і Пантагруэль» Франсуа Рабле. Альбом з поўнай назвай «Маляўнічая, драматычная і карыкатурная гісторыя Святой Русі на падставе тэкстаў храніцеляў і гісторыкаў Нестара, Нікана Сільвестра, Карамзіна, Сегура і г. д.» налічвае звыш 500 карыкатур і суправаджаецца тэкстам самога мастака. У творы, які выйшаў падчас Крымскай вайны, Гюстаў Дарэ сатырычна адлюстраванне гісторыю Расіі. Пасля выхаду з друку кніга практычна адразу была канфіскавана з абарачэння, было арыштавана і нямецкае выданне 1937 года. Некаторыя з твораў можна ўбачыць у інтэрнэце, аднак асобная выстаўка звярнула б на сябе ўвагу не толькі аматараў мастацтва.

Работы французскага мастака дапоўнены творами беларускіх аўтараў: гэта і кераміка, і скульптура, і жывапіс з графікай. У ліку творцаў — Віктар Альшэўскі, Віктар Кліменка, Ангеліна Вашчанка, Уладзімір Лукашык, Лілія Нішчык, Руслан Сяргееў, Валерыя Фурс, Уладзіслаў Пятровіч, Марына Капілава, Яна Янішчыц, Марыя Сыраваш, Аляксандра Стэльмашонак, Кацярына Ганчарык, Дзіяна Горбач, Аляксей Наважылаў... Крыху асобна знаходзяцца работы Рамана Сустава, Уладзіміра Даўгялы, Валянціны Сідаравай, Арлена Кашкурэвіча і Валерыя Славука. Асабліва зачароўвае графіка апошняга — «Кошкі» (2000), «Пацехі» (1988), «Будуўніцтва» (1988), «Спаборніцтва» з серыі «Спосабы жыцця» (1988), «Плаванне», «Адпачынак», «Пераход» і «Палёты» з серыі «Падарожжы» (1987) найбольш падыходзяць да канцэпцыі галоўнай часткі выстаўкі. Аднак яго почырк пазнаецца адразу: манашчэная, чорна-белая графіка, выкананая з неабходнай дакладнасцю і рэалістычнасцю. Карыстаючыся прыёмамі акадэмічнага малюнка, створанага для адлюстравання рэальнага свету, Валерыя Славук падрабязна апісвае няўлоўны, пачуццёвы свет славянскай і беларускай міфалогіі. Фантазмагорыі творцы ўражваюць і нават палохаюць: некаторыя лічаць, што многія ілюстрацыі да казак не зусім падыходзяць і застаюцца незразумелымі для дзяцей.

Праект у НЦСМ дае падставу паразважаць, наколькі такі від выяўленчага мастацтва, як графіка, залежыць ад традыцый, гісторыі, якім чынам трансфармуецца і захоўвае асноўныя атрыбуты, дзякуючы чаму дазваляе мастакам эксперыментаваць і шукаць уласны стыль.

— Трэба выдзеліць на наведванне выстаўкі асобны час, бо яе трэба не глядзець, а прачытваць, — раіць куратар Алег Рыжкоў. — Экспазіцыя настолькі поўная, што нават не буду рэкамендаваць паслугі экскурсаводаў: наведвальніку варты самастойна знаёміцца з творами, унікаць у сутнасць мастацкіх тэкстаў і графікі. На гэта спатрэбіцца не меней чым гадзіна.

Гюстаў Дарэ «Сатана набліжаецца да сусвету» (ілюстрацыя да «Страчанага раю» Джона Мільтана).

Убачыць і ацаніць праект «Шэдэўры Гюстава Дарэ» ў Нацыянальным цэнтры сучаснага мастацтва можна да 24 кастрычніка. Між тым на сайце галерэі LIBRA анансаваны маскарадны вечар, лекцыі «Гюстаў Дарэ: "Глядзець на свет, як Бальзак"» Кацярыны Верасавай, «Гюстаў Дарэ: эпоха і гісторыя жыцця» Эліны Усоўскай ды іншыя.

Яўгенія ШЫЦЬКА

Гюстаў Дарэ «Кот у ботах» (ілюстрацыя да «Ката ў ботах» Шарля Перо).

Ад неба да зямлі... і зноў у неба

Музыка — пасрэднік паміж вечным і штодзённым, нябесным і зямным. Важна слухаць музыку, якая адгукаецца хараством у сэрцы і робіць прыгажэйшым усё навокал. Яна можа змяняць настрой: і матывуе — прымушае рухацца наперад да сваёй мэты, і расслабляе — дае адпачынак і целу, і душы... Дзе пачуць найлепшую музыку свету? Дзе музычная спадчына, нібы пасланая з нябёсаў, перадаецца і захоўваецца з дапамогай таленту музыкантаў-прафесіяналаў, што раз за разам адкрываюць і дораць яе нам, удзячным слухачам? Вядома, у філармоніі, якая гэтымі днямі адкрывае новы сезон і запрашае на свае пляцоўкі.

Велічны сімфанічны

Дзяржаўны акадэмічны сімфанічны аркестр Рэспублікі Беларусь пад кіраўніцтвам маэстра Аляксандра Анісімава 15 верасня ў Вялікай канцэртнай зале пачынае сезон з «Сімфоніі № 5 дыдзэ мінор» выбітнага аўстрыйскага кампазітара Густава Малера.

5-я сімфонія стала пераломным момантам у творчасці Малера. Паводле слоў знакамітага нямецкага дырыжора Бруна Вальтэра, кампазітар у процілегласць папярэднім сімфоніям пажадаў «пісаць музыку толькі як музыкант» — у ёй не задзейнічаны вакал, а значыць, майстар адмовіўся ад простых пазамузычных асацыяцый і ствараў у новым стылі. З цягам часу 5-я сімфонія стала адным з найбольш папулярных твораў Густава Малера для выканання аркестрамі ўсяго свету.

У другім аддзяленні канцэрта Нацыянальны акадэмічны народны хор Рэспублікі Беларусь імя Г. Цітовіча разам з сімфанічным аркестрам выканаюць араторыю Дзмітрыя Смольскага «Паэт», прысвечаную Янку Купалу. Салісты — народны артыст Беларусі Уладзімір Громаў (барытон), Юрый Балацько (тэнор), Дзмітрый Капілаў (бас).

Кампазітар шырока выкарыстоўвае меладычны лад гарадскога фальклору і побытавай песеннай стыхіі, а таксама інтанацыі сялянскіх песень. Тут ёсць і каларыт цымбалаў, уведзеных у склад сімфанічнага аркестра, і гучанне народнага хору а капэла. Такі арыгінальны сінтэз архаічнага і сучаснага сімвалізуе сувязь часоў і пакаленняў, еднасць душы беларускага песняра з народам.

23 верасня ў рамках цыкла праграм «Музычная гасцёўня», аўтарам і рэжысёрам-пастаноўшчыкам праектаў якога з'яўляецца п'яністка Таццяна Старчанка, на сцэне вялікай залы адбудзецца канцэрт, прымеркаваны да 90-годдзя з дня нараджэння Мікаэла Тарывердзіева. У канцэрте прымуць удзел салісты Вялікага тэатра Беларусі, Дзяржаўны камерны хор Рэспублікі Беларусь пад кіраўніцтвам заслужанай

артысткі Беларусі Наталлі Міхайлавай, ансамбл салістаў пад кіраўніцтвам Юрыя Караваева і інш.

«Монаопера «Чаканне» ў выкананні заслужанай артысткі Рэспублікі Беларусь Таццяны Траццяк, музыка з любімых кінафільмаў з элементамі сапраўднага спектакля і канцэртнае выкананне музычнай казкі «Кароль-Алень» — уся праграма канцэрта дае нам цудоўную магчымасць адчуць сапраўдны маштаб таленту кампазітара, шчасце ад знаходжання ў прасторы музыкі Тарывердзіева», — адзначае Таццяна Старчанка.

Непаўторны камерны

Дзяржаўны камерны аркестр Рэспублікі Беларусь на сцэне Вялікай залы 16 верасня прадставіць прымеркаваную да адкрыцця сезона сусветную прэм'еру, напісаную па заказе дырыжора аркестра — заслужанага артыста Расіі Яўгена Бушкова. Музычна-драматычная містэрыя «Сёстры з Раю» кампазітара Валерыя Воранава — гэта ўнікальны музычны праект, прысвечаны Жанне д'Арк і Сафі Шоль — пакаранай смерцю ў 1943-м студэнтцы Мюнхенскага ўніверсітэта, удзельніцы падпольнай антынацысцкай арганізацыі «Белая рука».

«Гукавы вобраз містэрый сплятуць камерны аркестр, фартэпіяна, арган, ударныя інструменты, электрагітара, а таксама чалавечы голас — беларуская паэтка, акцёрка, спявачка і тэатральная рэжысёрка Святлана Бень агучыць тэксты Іосіфа Бродскага, Сафі Шоль, Сымоны Вайль, уласныя творы, эксцэпцыі

з пратаколаў допыту Жанны д'Арк (1431), з лістовак «Белай Ружы» (1943)», — так апісваюць дзею самі арганізатары.

У гэтым жа канцэрте можна будзе пачуць самы вядомы твор кампазітара Джавані Пергалезі, жамчужыну сусветнай музычнай культуры — кантату «*Stabat Mater*». Больш за 300 гадоў прайшло з моманту стварэння шэдэўра, але і сёння гэтая музыка, поўная светлага суму і вялікай любові, пранікае ў сэрца, кранаючы самыя тонкія струны душы...

А 25 верасня Дзяржаўны камерны аркестр пад кіраўніцтвам Я. Бушкова запрашае нас у Вялікай зале філармоніі адзначыць 115-годдзе з дня нараджэння

Дзмітрыя Шастаковіча. Аркестр выканае «Канцэрт № 1 до мінор для фартэпіяна з аркестрам, *op. 35*», а таксама «Камерную сімфонію, *op. 83A* (перакладанне Р. Баршая Струннага квартэта № 4 рэ мажор, *op. 83*) і іншыя творы кампазітара.

Малая, але не па значнасці

На сцэне Малой залы імя Р. Шырмы таксама чакаюцца цікавыя падзеі.

16 верасня спецыяльна да юбілею беларускага кампазітара Сяргея Бугасава Дзяржаўны камерны хор Беларусі падрыхтаваў новую канцэртную праграму «Пад чыстым васільковым небам...».

Сяргей Іванавіч Бугасаў нарадзіўся ў 1951 г. у г. Енакіева Данецкай вобласці. Вучыўся ў Луганскім музычным вучылішчы, скончыў Данецкі дзяржаўны музычна-педагагічны інстытут, доўгі час працаваў намеснікам дырэктара па вучэбнай рабоце ў Лідскім музычным вучылішчы, з'яўляўся мастацкім кіраўніком хору. Член Беларускага саюза кампазітараў. У цяперашні час выкладае ў Лідскім дзяржаўным музычным каледжы.

Сяргеем Бугасавым напісана больш за сто твораў для розных харавых складаў. Выдадзены тры харавыя зборнікі кампазітара: «Сонца на Купалу», «Душа мая...», «Хрыстаславы». Харавая музыка С. Бугасава прадстаўлена на сайце Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі «Спадчына», запісы твораў знаходзяцца ў музычным фондзе Белтэлерадыёкампаніі. Творчая манера кампазітара характарызуецца песенным меладызмам, нацыянальным каларытам, сінтэзам традыцый і сучаснасці. Па словах Сяргея Бугасава, сваю музыку ён стварае перш за ўсё для слухачоў, і не існуе нічога больш важнага за водгук у чалавечых сэрцах.

У юбілейны вечар прагучыць яго музыка на цудоўных вершы Максіма Багдановіча, Рыгора Барадуліна, Леаніда Пранчака, Уладзіміра Набокава і Ганны Ахматавай.

22 верасня на Малой сцэне імя Р. Шырмы можна паслухаць «Санату соль мажор для скрыпкі і фартэпіяна, *op. 96*», «Вакальны цыкл «Да далёкай каханай», *op. 98*»,

«Тры мі-бемоль мажор для скрыпкі, вялянчэлі і фартэпіяна, *op. 70 № 2*» Людзвіга ван Бетховена ў выкананні Юрыя Гарадзецкага (тэнор), Алены Мальцавай і Аляксея Загорскага (скрыпка), Аляксея Афанасьева (віяланчэль), Дзмітрыя Зубава (фартэпіяна).

Аўтарскі праект Юліі Казіміравіч — опернай і камернай спявачкі, уладальніцы моцнага драматычнага мецца-сапрана, голаса барочнага тыпу — «Гістарычныя персанажы: опера і рок» можна паслухаць у малой зале 24 верасня. Прагучаць ары з опер і мюзіклаў, кавер-версіі знакамітых рок-кампазіцый у яе выкананні.

28 верасня ансамбль салістаў «Класік-Авангард» пад кіраўніцтвам музыканта, аранжыроўшчыка і дырыжора, заслужанага дзеяча мастацтваў Беларусі Уладзіміра Байдава адкрые сезон праграмай, у якой прагучаць творы чэшскіх кампазітараў Антаніна Дворжака, Богуслава Марціну, Віктара Калабіса.

Хвалюючыя рытмы свету

Не абмінуць у верасні пляцоўкі Белдзяржфілармоніі і канцэрты джазавай музыкі.

24 верасня ў Вялікай канцэртнай зале ў праграме «Джаз з Новага Арлеана: квартэт Грэгары Бойда» слухачы змогуць

пачуць незвычайную музыку з рэпертуару Луі Армстрэнга. Лідар квартэта Грэгары Бойд, амерыканскі вакаліст, як і яго вялікі папярэднік, родам з Новага Арлеана. У творчай скарбонцы Грэгары — і аўтарскія хіты, напісаныя ў найлепшых традыцыях афра-амерыканскага джаза, фанка, блюза і соўла, і добрая старая класіка.

Аўтарскі праект лаўрэата міжнародных конкурсаў Уладзіміра Міхновіча «*The Newscorers Island*» можна пачуць 26 верасня на сцэне малой залы. Прадстаўлены ў праграме творы ствараліся маладым аўтарам на працягу некалькіх гадоў у рамках розных інструментальных саставаў, дзе крышталізаваліся тэмбравае і структурнае ўтрыманне выкананых твораў. Праект — вынік супрацоўніцтва з многімі вядомымі музыкантамі Беларусі, Расіі, ЗША, Ізраіля і Еўропы. У праграме — аўтарская музыка ў стылі фанк, соўл і поп-ф'южн.

Пачатак усіх мерапрыемстваў у 19.00.

Анонс падрыхтавала Кацярына МАЛЕЙ

Маленькі фільм

Як на вашу думку: ці магчыма пры дапамозе мабільнага тэлефона зняць паўнавартасны кінафільм, дзе сябры замест акцёраў, лямпачкі напальвання замест прафесійнага светлавога абсталявання і звычайны ноўтбук замест цэлага мантажнага пакоя? Ды яшчэ зрабіць гэта так, каб трапіць з карцінай на міжнародныя кінафестывалі, займець адданую аўдыторыю і акупіць свае намаганні заслужаным грашовым прызам? Гучыць, шчыра скажам, фантастычна... Тым не менш асабліва кемлівыя чытачы, упэўнены, адразу распазналі рытарычнасць пытання.

У нядаўняй Zoot-канферэнцыі, арганізаванай для ўсіх цікаўных, беларускі рэжысёр — аматар мабільнага кіно Юрый Сямашка, вядомы як аўтар некалькіх вельмі ўдалых ігравых і анімацыйных кароткаметражак, падрабязна распавёў пра нюансы сваёй творчасці і на ўласным прыкладзе яскрава засведчыў: пры належных упартасці і вынаходлівасці магчыма ўсё. Сярод работ маладога кінарэжысёра, заўсёднага фестывалёў, асабліва выдзяляюцца чатыры: ігравыя «ЦеЛа» (2019) і «Нявольнік жэсці» (2019) ды мультыплікацыйныя «Ультракароткія гісторыі» (2020) і «Калі я быў Генерал» (2021).

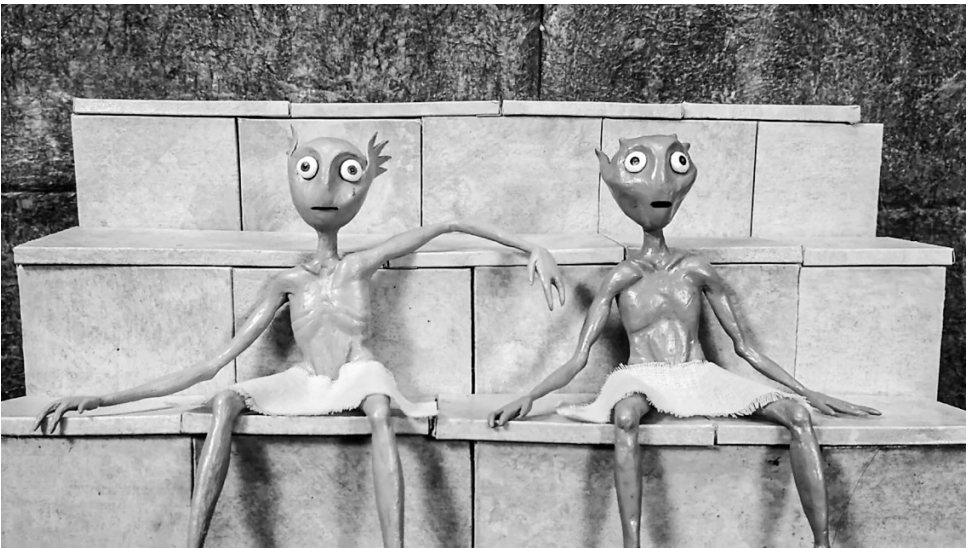
Кароткаметражны мультфільм «Калі я быў Генерал», 2021 г.

Пералічаныя фільмы бралі ўдзел у розных кінаконкурсах: як спецыялізаваных, што арыентуюцца выключна на смарт-кіно (напрыклад, VOKA Smartfilm), так і агульнакіраваных («Нефільтраванае кіно», «Лістапад»). Усе карціны зроблены, як кажуць, на каленцы, мінімальнымі сродкамі і толькі за кошт энтузіязму вельмі абмежаванай групы стваральнікаў-аднадумцаў. Як для аматарскага кіно, дык дужа прыстойны вынік. Відаць, што з кожным новым праектам узровень майстэрства рэжысёра прапарцыянальна расце.

Пачынаючы ад даволі ўмоўнага «Чалавека з попелу» («The Man of Ashes») 2013 года і заканчваючы выкшталцёным (наколькі гэта магчыма ва ўмовах мікрабюджэтнага кінематографа) мультфільмам «Калі я быў Генерал» года цяперашняга, Юрый Сямашка і яго сціплая каманда, якая пераважна складаецца з блізкіх сяброў, адточваюць свае навыкі, усё бліжэй і бліжэй падбіраючыся да ўяўнай мяжы прафесійнай кінавытворчасці. Трэба сказаць, што, нягледзячы на ўсё недахопы, пэўная тэхнічная недасканаласць нават пасуе абранай стылістыцы, якую некаторыя журналісты ўжо паспелі ахрысціць «панкаўскай».

Думаецца, цяпер у вас не павінна застацца сумненняў у тым, што Юрый Сямашка мае рацыю, калі расказвае пра мабільнае кіно. Як бы там ні было, на нядаўняй віртуальнай сустрэчы ён займаўся зусім не самаінтэрпрэтацый і ці аналізам абранай ім стылістыкі, а якраз распавядаў пра тое, як зняць уласны фільм «за капейкі», давесці справу да канца і нікога пры гэтым не пакрыўдзіць. З апошнімі двума пунктамі, вынікае з размовы, даводзіцца змагацца часта. Дарэчы, сюжэт кароткаметражкі «ЦеЛа» прачытваецца (ці, праўдзівей, праглядаецца) як рэфлексія аўтара на тэму пракрастынацыі, хваробы многіх творчых людзей.

З чаго пачынаецца работа над любым фільмам? Вядома, з ідэі і моцнага ўнутранага свербу! Жаданне павінна быць па-сапраўднаму вялікім, бо наперадзе вас чакае шмат працы і марнавання часу. Нават кароткаметражнае мабільнае кіно патрабуе ад стваральнікаў вялікіх высілкаў, хіба толькі не ў выпадку, калі на экране маналог героя, зняты наўпрост у твар ва ўласнай кватэры, ці звышканцэптуальнае відовішча, што пераймае фатаграфію (хаця, пагадзіцеся, і тое бывае дастаткова займальным).

Ультракароткі мультфільм «Дровы», 2020 г.

Здымкі кіно — гэта складана арганізаваны, шматузроўневы працэс, які амаль заўсёды ўключае некалькі стадый.

Для пачатку рэжысёр рэкамендуе вызначыцца з мэтай і матывацыяй вашай творчай дзейнасці, адказаўшы на простае пытанне: чаму менавіта мабільны тэлефон? Трэба разумець, што мабільнік выкарыстоўваецца для здымак у асаблівых выпадках: напрыклад, у так званым «вертыкальным кіно», у дакументальным, псеўдадакументальным і, найбольш частае, у выпадку нястачы грошай. «Вертыкальнае кіно» — з'яўдзясца адносна маладая, аднак яна паспела прайсці апрабачую ў Галівудзе! Скажам, вядомы амерыканскі рэжысёр Дэміен Шазэл («Апантанасць» (2014), «Ла-Ла-Лэнд» (2016)) здымаў у гэтай тэхніцы.

Акрамя таго, партатыўная камера, якой смартфон, безумоўна, з'яўляецца, дазваляе здымаць непрыкметна, употай, што служыць вялікай падмогай пры рабоце над дакументальным кіно. Выкарыстоўваючы тэлефон, можна забрацца туды, куды ні за што не сунешся з вялікай прыладай ці нават не надта грувасткім фотаапаратам на шыі. Толькі не трэба ўспрымаць сказанае літаральна, як інструкцыю да дзеяння. Тым больш, дарагія сябры, не варта нікуды «лезці» без пільнай патрэбы. Мець смартфон пад рукой зручна, напрыклад, і ў працяглай вандроўцы, каб занатаваць пэўныя рэчы для трэвэл-фільма.

Пад псеўдадакументалістыкай трэба разумець такія праекты, якія запазычваюць эстэтыку дакументальнага кіно, але сутнасна ніякага дачынення да яго не маюць (у жанру ёсць і іншая назва — «мак'юментары»). У такім выпадку недасканаласць камеры, нізкая якасць карцінкі і гуку надаюць кадру фальшывай рэалістычнасці, тым самым уводзячы гледачоў у зман. З дапамогай імітацыі аматарскіх здымак, падманваючы чаканні, аўдыторыю можна і смяшыць. Даволі спецыфічная забава, якая, тым не менш, на хвалі папулярнасці ўсемагчымых стылізацый апошнім часам імкліва распаўсюджваецца.

І вось мы падабраліся да наймацнейшага імпульсу «расчахліць» смартфон і распачаць «мабільныя» здымкі — нястачы грошай. Калі раптам вы адчуваеце ў грудзях нязгаснае імкненне ствараць, пачуваецеся прыроджаным рэжысёрам, але пры гэтым не маеце грошай у кішэні, вялікіх сувязей і багатага мецэната, мабільны кінематограф — найлепшае для вас выйсце! Смартфон ёсць амаль у кожнага (у крайнім выпадку, яго можна і пазычыць). Важна, каб хапіла вынаходлівасці і крэатыву, бо астатняе абсталяванне даводзіцца рабіць уласнаручна.

На сцэнарыі спыняцца доўга не будзем. Галоўнае — трэба заўсёды трымаць у галаве, што акцёры — хутчэй за ўсё, непрафесіяналы, таму лепш пазбягаць дыялогаў з працяглымі рэплікамі, шматслоўных маналогаў, звернутых да гледача, і ўвогуле сцэн, якія вымагаюць ад выканаўцаў складанай ігры. Лепш максімальна напоўніць хронаметраж дзеяннем ці зрабіць кіно зусім без слоў (асабліва калі гэта дэбютны вопыт). Тым больш у сцэнарыстыцы ўменне падаць герояў і расказаць іх гісторыю, не выкарыстоўваючы рэплік (то-бок чыста кінематаграфічнымі сродкамі), лічыцца вышэйшым пілатажам...

Кароткаметражны фільм «Балуча не будзе», 2017 г.

Што тычыцца тэхнічнага боку, тут трэба разумець наступнае: матрыца смартфона, мякка кажучы, не самая дасканалая вынаходка. З-за свайго невялікага памеру яна, па-першае, не можа дакладна зафіксаваць колеры ў кадры і, па-другое, дрэнна экспануецца. Гэтыя акалічнасці патрабуюць асаблівага падыходу да здымак. Лепш за ўсё праводзіць іх пры натуральным сонечным святле, што, на жаль, не заўсёды атрымліваецца (дапусцім, дзеянне эпизоду адбываецца ноччу). Тады нічога не папішаш — трэба выкручвацца, бо, каб якасць атрымалася хаця б здавальняльнай, без святла не абысціся (асабліва калі камера рухаецца).

Для асвятлення падыдуць звычайныя лямпачкі напальвання, але моцныя і абавязкова белага колеру (інакш падчас мантажу могуць узнікнуць праблемы з каларыстыкай, карцінка будзе «жаўціць»). Для ўзмацнення інтэнсіўнасці святла майструецца спецыяльны софтбокс — прыстасаванне з мяккага матэрыялу (напрыклад, з кардону). Звычайна ён мае форму чатырохвугольнай усечанай піраміды, пакрытай фольгай знутры. У цэнтры змяшчаецца самастойна. Моцнае святло асабліва дарэчы, калі сама камера не статычная. Аднак, каб пазбегнуць празмернай трасяніны, тэлефон лепш фіксаваць.

Яшчэ адно важнае правіла: для здымак нельга выкарыстоўваць стандартныя мабільныя дадаткі, балазе ў інтэрнэце дастаткова праграм, больш прыдатных для гэтага. Усе параметры павінны выстаўляцца ўручную, стандартным канфігурацыям часта бракуе якасці. Ішымі словамі — кантраляваць фокус, экспазіцыю, баланс белага і падобныя рэчы даводзіцца самастойна, таму перад пачаткам не лішнім будзе падвучыць матэрыял і крыху патрэніравацца.

Усё астатняе — на водкуп вашай багатай фантазіі. Эксперыментуйце, стаўце перад сабой складаныя задачы і шукайце для іх вырашэння нетрывіяльныя падыходы. А калі фільм будзе гатовы... Дзверы фестывалёў заўсёды адчынены...

Мікіта ШЧАРБАКОЎ

Рэдкія кнігі часцей натхняюць увосень

Старонкі даўнейшых кніг — як бэжавыя слісцікі, што пачынаюць ападаць з дрэў гэтай парой: такія ж рамантычныя і няўлоўныя. Ды магчымасць дакрануцца да іх ёсць: у адзеле рэдкай кнігі Брэсцкай абласной бібліятэкі імя М. Горкага з пачатку верасня працуе выстаўка «Вароты кніжных скарбаў».

Неверагодныя падзеі мінулага, даследаванні, даты, назвы, імёны — усё гэта захавала друкаваная кніжная культура, якая ўвасобілася ў энцыклапедыях, слоўніках, даведніках. Гэтыя крыніцы ведаў спатоляць кожнага шукальніка ісціны. Каб пераканацца — завітайце ў берасцейскі храм ведаў, дзе ўсё дыхае самавітым духам натхнення словам, дзе думкі імкнуча ўвысь, каб абудзіць прагу прыгожага. Заходзьце: вароты кніжных скарбаў адчынены.

У экспазіцыі — рэдкія і асабліва каштоўныя выданні энцыклапедыі і даведнікаў па розных галінах ведаў з фонду аддзела рэдкай кнігі. Бясспрэчны ўнікат — «Рускі біяграфічны слоўнік» 1902 года — адзін з самых буйных і поўных дарэвалюцыйных біябібліяграфічных даведнікаў агульнага тыпу. Яшчэ — «Вялікая энцыклапедыя» пад рэдакцыяй С. М. Южакова, якая выдавалася з 1900 да 1909 года. Увагу прыцягне «Энцыклапедычны слоўнік» (1890—1907), які лічыцца найбуйнейшай рускай універсальнай энцыклапедыяй. Як заўважае Марыя Бакун, бібліёграф аддзела рэдкай кнігі, спецыяльна для стварэння гэтага энцыклапедычнага слоўніка ў Пецярбургу было заснавана выдавецтва нямецкай фірмы Ф. А. Бракаўза і пецярбургскага друкара І. А. Ефрона. У ім жа былі надрукаваны тамы «Яўрэйскай энцыклапедыі». «Сапернікам «Бракаўзу» стала сёмае выданне «Энцыклапедычнага слоўніка» (1910—1948) братоў Гранат — Аляксандра і Ігнація, выхадцаў з Магілёва, якія для работы над слоўнікам змаглі аб'яднаць такіх расійскіх вучоных, як К. А. Ціміразеў, І. І. Мечнікаў, Я. В. Тарле і іншых», — адзначае Марыя Бакун.

Фота даслана Брэсцкай абласной бібліятэкай імя М. Горкага.

Фрагмент выстаўкі «Вароты кніжных скарбаў».

Як не спыніцца каля вядомага «Тлумачальнага слоўніка жывой велікарускай мовы У. Даля», аднаго з самых буйных слоўнікаў рускай мовы! Сярод замежных выданняў — ілюстраваная энцыклапедыя на польскай мове «Wielka encyklopedia powszechna ilustrowana» С. Сікорскага, што выйшла ў канцы XIX — пачатку XX стст., а таксама 12-ы том 14-га выдання (першае пабачыла свет у 1768 годзе ў Эдынбургу) найстарэйшай англамоўнай універсальнай энцыклапедыі «Брытаніка».

Увогуле, аддзел рэдкай кнігі як структурнае падраздзяленне Брэсцкай абласной бібліятэкі імя М. Горкага быў арганізаваны ў 2016 годзе. У цяперашні час яго фонд налічвае каля 2900 экзэмпляраў дакументаў на беларускай, рускай, польскай, нямецкай, англійскай, лацінскай, эсперанта і іншых мовах і ўключае кнігі, брашуры, карты, улеткі, перыядычныя выданні, архіўныя дакументы. Храналагічны ахоп — XVI—XXI стст.

Летась Брэсцкай абласной бібліятэцы споўнілася 80 гадоў. У музейна-выставачнай экспазіцыі аддзела рэдкай кнігі прадставілі самыя каштоўныя, рэдкія і ўнікальныя выданні з фонду бібліятэкі. Нягледзячы на складаную эпідэміялагічную сітуацыю, жадаючых пазнаёміцца з рарытэтамі нямала. Цэнтральнае месца

займае жамчужына аддзела — арыгінальны фрагмент Брэсцкай (Радзівілаўскай) Бібліі, выдадзенай 4 верасня 1563 г. у Брэсцкай друкарні (першай друкарні на тэрыторыі сучаснай Беларусі) на сродкі і па ініцыятыве канцлера Вялікага Княства Літоўскага, брэсцкага старасты Мікалая Радзівіла Чорнага. Кніга была набыта ў 2013 годзе ў адным з кніжных салонаў Мінска за кошт сродкаў абласнога бюджэту.

— У адзеле рэдкай кнігі ёсць выданні XVII—XVIII стагоддзяў, сярод іх — выдадзеныя ў знакамітых еўрапейскіх друкарнях: Планта, Эльзевіраў, Дзідэ, — адзначае дырэктар Брэсцкай абласной бібліятэкі імя М. Горкага Алена Стрыжэвіч. — Цікавае ўяўляюць і адносна нядаўна набытыя бібліятэкай: «Хроніка Еўрапейскай Сарматы» Аляксандра Гваньіні (1611 г., трэцяя кніга з выдання на польскай мове) і 4 том гербоўніка XVIII ст. «Карона польская» Каспера Нясецкага (1743 г.). Можна ўбачыць і кнігі, выдадзеныя ў друкарнях нашага горада ў пачатку XX стагоддзя. Маюцца першыя і прыжыццёвыя выданні класікаў беларускай літаратуры, а таксама кнігі выдавецтваў Марціна Кухты, Барыса Клецкіна, Вацлава Ластоўскага, Антона Грыневіча.

Адным з апошніх набыткаў аддзела з'яўляецца «Нарыс работ Заходняй экспедыцыі па асушэнні балот» Іосіфа Жылінскага, які распрацаваў Генеральны план асушэння Палесся. Выдадзена кніга ў 1899 г. у Санкт-Пецярбургу.

Бібліятэцы падараны «Малы Катэхізіс» Лютэра XVIII ст., лічбавыя копіі выданняў Брэсцкай друкарні XVI стагоддзя і прыжыццёвае выданне М. Горкага «Як я вучыўся» 1923 г. з фонду Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі, унікальны рукапісныя царкоўныя дакументы XIX — пачатку XX стст.

Восеньскае натхненне рэалізуйце разам з найкаштоўнейшымі выданнямі аддзела рэдкай кнігі брэсцкай кніжніцы! Тым больш штотыднёва па чацвяргах тут ладзяцца экскурсіі ў свет старажытнага слова, які разгарнуцца на папярэвых старонках унікальных рарытэтаў. Спяшайцеся, пакуль вароты адчынены.

Наталля СВЯТЛОВА

Магілёўскае слова ў беларускім пісьменстве

Ёсць на культурнай карце нашай краіны ўстанова, дзе па-асабліваму рупяцца дзеля захавання і распаўсюджвання традыцый айчынага пісьменства. Ці ведаеце вы кнігадрукароў Магілёўшчыны? Пра іх дзейнасць, а таксама пра гісторыю беларускага друкаванага слова поўна і вычарпальна распавядаюць у Магілёўскай абласной бібліятэцы імя У. І. Леніна.

Маючы доўтую гісторыю, створаная ў 1935 г. як філіял Дзяржаўнай бібліятэкі БССР імя У. І. Леніна, Магілёўская абласная кніжніца — найважнейшая частка культурнай, адукацыйнай і інфармацыйнай інфраструктуры рэгіёна. Гэта адзіная бібліятэка вобласці, якая валодае ўнікальным фондам рэдкай літаратуры, выдадзенай у другой палове XVIII — першай палове XX ст., калекцыяй перыядычнага друку з 1946 г. і адзінай у рэгіёне калекцыяй мясцовых выданняў. Цікавосткі для наведвальнікаў тут прапаноўваюць рэгулярна. Вось і цяпер чарговая.

Аддзел беларускай і краязнаўчай літаратуры запрашае на адмысловую выстаўку «Летапіс беларускага слова». Тут прадстаўлены выданні, якія адлюстроўваюць адзінства беларускага друкаванага слова з гісторыяй беларускага народа, моц славянскіх вытокаў, а таксама гістарычны шлях пісьменства і друку ў Беларусі. Сярод адметных выданняў — «Кнігі і кнігазборы Куцейнскага Богаўленскага манастыра ў сярэдзіне XVII ст.». Нельга абысці ўвагай выданні пра вядомых беларускіх першаасветнікаў: Ефрасінню Полацкую, Кірылу Тураўскага, Спірыдона

Фота з сайту library.mogilev.by.

Галоўная старонка віртуальнага праекта «Кнігадрукары Магілёўшчыны».

Собалю, Пятра Мсціслаўца, Лаўрэнція Зізання, Мялецця Сматрыцкага. Без перабольшання, гэтыя асобы заклалі падмурак для развіцця культуры, асветы і славянскага кнігадрукавання.

Асаблівае месца на выстаўцы займаюць выданні, прысвечаныя развіццю пісьменства на Магілёўскай зямлі і яе слаўным першадрукарам Пятру Мсціслаўцу, Спірыдону Собалю, а таксама гравёрам Максіму і Васілю Вашчанкам, Фёдару Англейку. Менавіта ім належыць важная роля ў станаўленні кніжнай справы. Каб папулярызаваць дзейнасць друкароў Магілёўшчыны, у адзеле маркетынгу Магілёўскай абласной бібліятэкі імя У. І. Леніна стварылі віртуальны праект «Кнігадрукары Магілёўшчыны». У фокусе — асветнік і першадрукар Пётр Мсціславец; заснавальнік друкарні

ў Кіеве, Куцейне пад Оршай, Буйніках Спірыдон Собаль; друкар, заснавальнік Магілёўскай школы гравюры Максім Вашчанка; архіепіскап, заснавальнік Магілёўскай кансісторскай (прыдворнай) друкарні Станіслаў Богуш-Сестранцэвіч; прадаўжальнік кнігавыдавецкай справы Куцейнскай друкарні Іаіль Труцэвіч; кнігавыдавец першых рускамоўных падручнікаў у Маскве Ілья Капіевіч. Таксама віртуальны праект пазнаёміць з перакладчыкам і першым выдаўцом «Магілёўскай хронікі» Мікалаем Гартынскім і малавядомымі заснавальнікамі выдавецтва ў Маскве і выдаўцамі «Настольнага энцыклапедычнага слоўніка» братамі Гранатамі. Віртуальны праект прадстаўляе Магілёў як адзін з цэнтраў старажытнага кнігадрукавання на беларускіх землях.

— Бібліятэкары Магілёўшчыны паспяхова ствараюць электронныя віртуальныя практы, базы даных, — каментуе дырэктар Магілёўскай абласной бібліятэкі імя У. І. Леніна Ілона Сарокіна. — Увогуле, на інфармацыйных сайтах размешчана больш за 100 рэсурсаў, якія прадстаўляюць рэгіён у віртуальнай прасторы: «Быхаў — старажытная зямля на беразе Дняпра», «Бабруйская крэпасць», «Дзень пісьменства», віртуальны музей Аркадзя Куляшова. Абласной бібліятэкай створаны карпаратыўныя інфармацыйныя рэсурсы, матэрыялы для якіх сабраны ў выніку актыўнай пошукавай і даследчай дзейнасці бібліятэкараў вобласці: «Таленты ад роднай зямлі», «Жывая памяць пакаленняў». Ва ўмовах

пандэміі шмат электронных рэсурсаў сталі ствараць і для дзяцей і юнацтва. Яны прадстаўлены ў адпаведных раздзелах на сайце ўстановы.

Калі паглыбіцца ў гісторыю, то можна знайсці цікавы факт, што ўлетку 1957 г. Магілёўская бібліятэка прыняла ўдзел у VI Суветным фестывалі моладзі і студэнтаў у Маскве. За вялікія дасягненні ў працы ў 1960—1970 гг. бібліятэка неаднаразова была ўдзельнікам адной з самых буйных і прэстыжных выставак СССР таго часу — Выстаўкі дасягненняў народнай гаспадаркі ў Маскве.

Цяперашняму плёну кніжніцы паспрыяла падзея, якая адбылася 15 студзеня 1967 г.: абласная бібліятэка расчыніла дзверы для чытачоў у новым прасторным будынку на вуліцы Крыленкі, 8, дзе знаходзіцца і цяпер. На ўрачыстай цырымоніі адкрыцця новага будынка прысутнічаў магілёўскі паэт і журналіст Аляксей Пысін. Сваімі ўражаннямі ён падзяліўся на старонках нашай газеты, дзе адзначыў, што магілёўскія кнігалюбы атрымалі добры падарунак. Дарэчы, пачынаючы з 2010 г. з мэтай папулярызацыі дзейнасці пісьменнікаў-землякоў у Магілёўскай абласной бібліятэцы праходзяць Пысінскія чытанні.

Такім чынам, кніжніца не перастае мацаваць кніжную культуру і трымае курс на асвету. Важна згадаць, што ў 2011 годзе ўстанова першай з абласных бібліятэк стварыла Музейны пакой гісторыі кнігі і бібліятэкі.

Выкарыстоўваючы багаты кніжны фонд, магілёўская кніжніца працягвае пісаць летапіс беларускага слова. Зазірніце і пераканайцеся!

Наталля СВЯТЛОВА

Простыя рэчы

Пояс замест пашпарта

Народнага майстра Галіну Сцепанюк до-бра ведаюць не толькі на яе малой радзіме — у гарадскім пасёлку Антопаль Драгічынскага раёна. За адраджэнне і захаванне самабытнай народнай творчасці і традыцыйных рамёстваў рэгіёна Галіна Міхайлаўна ў 2013 годзе была ўзнагароджана спецыяльнай прэміяй Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь.

Ужо паўтара дзесяцігоддзя Галіна Сцепанюк кіруе Антопальскім раённым цэнтрам рамёстваў і праводзіць заняткі ў некалькіх гуртках: «Ткацтва паясоў», «Дэкаратыўны роспіс», «Штучныя кветкі», «Беларускі сувенір». Тэхніку пляцення паясоў яна засвоіла ў сорака пяць гадоў на семінарах-практыкумах выкладчыка Беларускай дзяржаўнай акадэміі мастацтваў Ірыны Мазюк. Цяпер на радзіме і за мяжой сама праводзіць аналагічныя майстар-класы. Дзякуючы сваім адмысловым вырабам майстрыха шмат падарожнічала. Была ў Польшчы, Расіі, Туркменістане, Чэхіі, Германіі, Францыі. За вяртанне з нябыту рамяства ткацтва і пляцення паясоў Галіне Сцепанюк, пакуль адзінай у Драгічынскім раёне, прысвоена ганаровае званне «Народны майстар Беларусі».

Вучыць хлопчыкаў і дзяўчынак ткаць паясы пачала ў 2008 годзе. Спачатку дзеці спасцігалі таямніцы рамяства на кардонных лістах, потым — на драўляных бярэзках.

— Гурток наведваюць толькі самыя цярплівыя дзеці, — заўважае майстар. — Паўтары гадзіны доўжыцца занятка. Столькі часу ткач павінен знаходзіцца немабільным — яго «прывязваюць» да чагосьці трывалага. Калі выязджаем на этнаграфічныя фестывалі, то прымацоўваемся да дрэў. Як правіла, першы пояс патрабуе больш часу на выраб. Адною мяне здзівіла Даша Крывецкая з вёскі Гутава, дзе я паказвала майстар-клас па ткацтве. Дзяўчынка хутка засвоіла тэхніку пляцення і, пакуль доўжылася мерапрыемства, зрабіла прыгожы пояс. Думаю, тут спрацавала генетычная памяць. Паколькі ткацтвам людзі займаліся здавён, прозвішчы

з асновай «ткач» у нас вельмі распаўсюджаныя: Ткач, Ткачук, Ткачонак, Ткачэня... Раней тканы пояс быў абавязковым атрыбутам адзення. Па поясе — колеры, даўжыні, таўшчыні — вызначалі статус, пол, узрост, сямейнае становішча. Адным словам, пояс быў як пашпарт у нашых продкаў.

Падчас фестывалю ў Камянецкім раёне ў рукі Галіны Сцепанюк трапіла каштоўная знаходка — пояс бабыля. Так звалі ўзроставага халасцяка, які насіў пояс з бэжавых і бардовых нітак.

Падчас выставак-продажаў найперш купляюць антопальскі павічач — пояс з яркіх нітак, якім перавязвалі немаўля. Існуе шмат павер'яў. Адно з іх сцвярджае: калі жанчына не можа зацяжарыць, трэба ёй пераступіць праз пояс, які тчэцца, і яна абавязкова спазнае радасць мацярынства.

Пояс брата нявесты быў бела-васільковы з адной чырвонай нітачкай, яго даўжыня таксама рэгламентавана — 4 метры 20 сантыметраў. Калі дзяўчына дарыла хлопцу пояс з чырвонай ніткай, лічылася, што яна робіць яму прапанову пабрацца. Была розніца паміж поясам сямейнай і незамужняй жанчыны. Чым больш сталы чалавек — тым шырэйшы яго пояс.

Цяпер Галіна Сцепанюк — дасведчаны ў гэтых пытаннях спецыяліст. А на пачатку дзейнасці Цэнтра

рамёстваў любая інфармацыя, якую даведвалася пра паясы, была як вялікае адкрыццё.

— Дзіўна, але факт — якая багатая нашая культура! — здзіўляецца антопальская майстрыха. — Якімі мудрымі былі нашы продкі: нічога ў іх гардэробе не было выпадковым! Самае галоўнае, лічу, тое, што мы паспелі спхапіць і адрадзіць у Антопалі забытыя рамёствы, якімі раней займа-ліся людзі на Драгічынскай зямлі: роспіс куфраў, ткацтва народных паясоў, выраб штучных каравайных кветак.

Калаж Святланы Таргонскай.

зваротная сувязь

Туфлік Дзін завітаў у госці

Праграма «Літаратурная анталогія» на канале «Культура» Беларускага радыё прапануе старонкі рамана Івана Мележа «Подых навалініцы». У «Радыебібліятэцы» гучаць эсэ з кнігі Янкі Сіпакова «Зялёны лісток на планеце Зямля». Перазічныя творы кароткіх форм чакаюць слухачоў у праекце «Літаратурныя гісторыі» ў вячэрнім эфіры выхадных.

У суботу і нядзелю гучыць «Дзіцячы радыетэатр». На гэты раз яго прыхільнікі пачуюць пастаноўку «Туфлік Дзін» — кітайскія народныя казкі на беларускай мове.

Чытанні для маленькіх ладзяцца таксама па буднях у межах праекта «Дасціпныя.

Нястомныя. Кемлівыя». Штогучае ў 21:00 гучыць «Вячэрняя казка».

Для аматараў паэзіі па выхадных выходзіць праграма «Прачулым радком», якая на гэты раз прапануе вершы Яўгеніі Янішчыц.

Публіцыстычны суботні праект «Кнігарня» пазнаёміць з літаратурнымі падзеямі і навінкамі беларускіх выдавецтваў, а таксама са зместам свежага нумара штотыднёвіка «ЛіМ».

У нядзелю ўвазе слухачоў — праект Навума Гальпяровіча «Сюжэт для вечнасці». Госць эфіру радыеверсіі праграмы «Суразмоўцы», што гучыць у нядзелю і сераду, — прафесар БДУ Мікола Прыгодзіч.

11 верасня — 220 гадоў з дня нараджэння Марыса Піёна (1801—1869), танцоўшчыка, балетмайстра, тэатральнага дзеяча, стваральніка «Віцебскага балета Піёна».

14 верасня — 95 гадоў з дня нараджэння Льва Шакуна (1926—1996), мовазнаўца, заслужанага работніка вышэйшай школы БССР.

14 верасня 85-годдзе адзначае Віктар Баранаў, жывапісец.

Мінскае гарадское аддзяленне СПБ запрашае:

13 верасня — у публічную бібліятэку № 14 імя Ф. Багушэвіча (вул. Прытыцкага, 42) на творчую сустрэчу з удзелам Міхася Пазнякова, прысвечаную Дню горада Мінска (13.00).

14 верасня — на творчую сустрэчу з Анатолем Мацвіенкам у літаратурную гасцёўню «Аўтограф» пры інтэрнаце БДЭУ (вул. Карбышава, 42) (16.00).

16 верасня — у дзіцячую бібліятэку № 2 (вул. К. Чорнага, 10), у кабінет пісьменніка, на творчую сустрэчу з Уладзімірам Мазго (13.30).

16 верасня — у публічную бібліятэку № 1 імя Л. Талстога (вул. Маскоўская, 18) на творчую сустрэчу з Інай Фралавай (14.00).

16 верасня — у публічную бібліятэку № 21 (вул. Слабадская, 63) на паэтычную імпрэзу «Адна на ўсіх любімая краіна» з удзелам Міхася Пазнякова (14.00).

16 верасня — у паэтычны клуб «Парнас» пры публічнай бібліятэцы № 5 (вул. Казлова, 2) на творчую сустрэчу з лаўрэатам Нацыянальнай літаратурнай прэміі ў намінацыі «Дэбют» Кацярынай Стройлавай (18.00).

11 верасня — 110 гадоў з дня нараджэння Аляксандра Білібіна (1911—1993), дырыжора, дзеяча самадзейнага мастацтва, заслужанага артыста БССР.

11 верасня — 95 гадоў з дня нараджэння Васіля Ткачука (1926—2005), графіка.

12 верасня 80-годдзе адзначае Жанета Бакалінская, майстар аматарскага мастацтва, ткачыха.

13 верасня — 95 гадоў з дня нараджэння (1926—2021) Аляксандра Салаўёва, мастака тэатра, заслужанага дзеяча мастацтваў БССР.

13 верасня 60-гадовы юбілей святкуе Алег Жугжда, рэжысёр тэатра, заслужаны дзеяч мастацтваў Рэспублікі Беларусь.

14 верасня — 215 гадоў з дня нараджэння Міхаіла Гузікава (1806—1837), музыканта, віртуоза-ксілафаніста.

14 верасня — 115 гадоў з дня выхаду (1906) газеты «Наша доля», першага легальнага перыядычнага выдання на беларускай мове. Выходзіла да 14 снежня 1906 г. у Вільні.

14 верасня — 100 гадоў з дня выхаду (1921) з друку «Беларускіх ведамасцей», штотыднёвай грамадска-палітычнай літаратурнай газеты на беларускай мове. Выдавалася да 15 студзеня 1922 г. у Вільні.

14 верасня — 110 гадоў з дня нараджэння Юлія Таўбіна (1911—1937), паэта, перакладчыка.

15 верасня — 90 гадоў з дня нараджэння Генрыхы Шумскага (1931—2005), скульптара.

15 верасня — 85 гадоў з дня нараджэння Фелікса Кучара (1936—2008), кінааператара, рэжысёра, сцэнарыста.

15 верасня — 75 гадоў з дня нараджэння Фёдара Кісялёва, (1946—2019) мастака-акварэліста.

16 верасня — 120 гадоў з дня нараджэння Кузьмы Кулакова (сапр. Рутштэйн) (1901—1979), акцёра, рэжысёра.

16 верасня 80-годдзе адзначае Тамара Куніцкая, піяністка, педагог, заслужаны дзеяч культуры Рэспублікі Беларусь.

16 верасня — 75 гадоў з дня нараджэння Анатоля Казловіча (1946—2011), празаіка, нарысіста.

17 верасня — 140 гадоў з дня нараджэння Міхаіла Мацісона (1881—1940), музыканта, хормайстра, кампазітара.

17 верасня — 175 гадоў з дня нараджэння Генрыхы Татура (1846—1913), гісторыка, археолага, краязнаўца, калекцыянера.

17 верасня — 105 гадоў з дня нараджэння Лізаветы Мацісавай (1916—1990), актрысы, заслужанай артысткі БССР.

Выходзіць з 1932 года

Заснавальнікі:
Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь, грамадскае аб'яднанне «Саюз пісьменнікаў Беларусі», рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова «Выдавецкі дом "Звязда"»

Галоўны рэдактар
Аляксей Іванавіч ЧАРОТА

Рэдакцыйная калегія:
Таццяна Арлова
Алесь Бадак
Дзяніс Барсукоў
Віктар Гардзеі

Уладзімір Гніламёдаў
Вольга Дадзіёмава
Жана Запартыка
Анатоль Казлоў
Анатоль Крэйдзіч
Віктар Кураш

Алесь Марціновіч
Вячаслаў Нікіфараў
Мікалай Чаргінец
Іван Чарота
Іван Штэйнер

Адрас рэдакцыі:
Юрыдычны адрас:
220013, Мінск,
вул. Б. Хмяльніцкага, 10-а
E-mail: info@zviazda.by

Адрас для карэспандэнцыі:
220034, Мінск, вул. Захарова, 19
E-mail: lim_new@mail.ru
Адрас у інтэрнэце: www.zviazda.by

Тэлефоны:
галоўны рэдактар — 325-85-25
намеснікі галоўнага рэдактара — 377-99-72, 224-66-74

адказны сакратар — 377-99-72
адзел крытыкі і бібліяграфіі — 317-20-98
адзел прозы і паэзіі — 317-20-98
адзел мастацтва — 317-20-98
бухгалтэрыя — 311-17-16

Выходзіць раз на тыдзень у пятніцу.

Падпісныя індэксы:
63856 — індывідуальны;
63815 — індывідуальны льготны для настаўнікаў;
638562 — ведамасны;
63880 — ведамасны льготны.

Пасведчанне аб дзяржаўнай рэгістрацыі сродку масавай інфармацыі № 7 ад 10.12.2012, выданае Міністэрствам інфармацыі Рэспублікі Беларусь.

Выдавец:
Рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова «Выдавецкі дом "Звязда"».
Дырэктар — галоўны рэдактар Аляксандр Мікалаевіч КАРЛЮКЕВІЧ

Нумар падпісаны ў друк
09.09.2021 у 11.00
Ум. друк. арк. 3,72
Наклад — 656

Друкарня Рэспубліканскага ўнітарнага прадпрыемства «Выдавецтва «Беларускі Дом друку»
ЛП № 02330/106 ад 30.04.2004 г. Мінск, пр-т Незалежнасці, 79/1.
Індэкс 220013
Заказ — 2322
Д1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
М1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

Рукапісы прымаюцца толькі ў электронным выглядзе (праграма Microsoft Word), не вяртаюцца і не рэцэнзуюцца.
Пазіцыя рэдакцыі можа не супадаць з меркаваннямі аўтара публікацыі.
Аўтары нясуць адказнасць за факты, якія прыводзяцца ў публікацыях, у адпаведнасці з заканадаўствам Рэспублікі Беларусь.